БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1965 ч.
ИЮЛЬ
31
СУББОТА
№ 179 (6196).

Өртээ 2 көп.

СЭТА-ның дыңнадыы

Космостуң «Протон—1» деп эртем станциязы чүүден артык күчүлүг энергияларның космос кезекчигештерин шинчилээриниң программазын күүседип эгелээн.

Чүүден артык күчүлүг энергияларның космос кезекчигештерин шинчилээриниң чорударынга соругжаан тускай эртем аппаратуразы-биле дерээн «Протон—1» деп эртем космос станциязын чаа күчүлүг ракета-чедирикчиниң дузазы-биле чер кавызының орбитазынче салып үндүрерин бо чылдың июль 16-да боттандырган дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай.

Июль 16-дан 28-ке чедир үениң иштинде ужудуушкуннуң программазынга дүүштүр, станцияның иштинде эртем болгаш дузалал аппаратураның таарыштырылгазын болгаш шенелдезин база космос делгемин шинчилээриниң айыткан программазын күүседиринге ону белеткээрин чоруткан. «Протон — 1» станция-биле доктаамал харылзааны тудуп турган.

Станциядан алдынган телеметриктиг информацияны ажылдап кылганының түңнелдериниң көргүскени-биле алырга, станцияның бүгү системалары чогумчуладыг ажылдап чоруур, станцияның иштинде температура болгаш базыышкын айыткан хемчээлдеринде турар, станцияның иштинде эртем аппаратуразы чүүден артык күчүлүг энергияларның космос кезекчигештерин шинчилээриниң комплексилиг программазын күүседиринге белеткеттинген болгаш ону күүседип эгелээн. Ол программада киирген чүүлдер болза:

— Хүннүң космос херелдерин болгаш оларның радиациялыг айыылдыг чоруун шинчилээри;

— энергияларның 100000 миллиард электроннуг вольтузунга чедир аразынга эге космос херелдериниң энергетиктиг спектрын болгаш оларның кезекчигештериниң химиктиг составын шинчилээри;

— 1000 миллиард электроннуг вольтуга чедир чүүден артык күчүлүг энергияларның космос кезекчигештериниң бот-боттарынга ядролуг дээштиг салдарын шинчилээри;

— галактиктиг укталыышкынның электроннарының эң улуг интенсивтиин болгаш энергетиктиг спектрын тодарадыры;

— 50 миллион электронвольттан ажыг энергияларлыг гамм-херелдериниң интенсивтиин болгаш энергетиктиг спектрын тодарадыры.

СИГЕН КЕЗИЛДЕЗИ, ТАРАА АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНГА БЕЛЕТКЕЛ — ХҮННҮҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЗЫ

Кичээнгейни — чайлагларда малчыннарже

Тываның мал ажылының ажылдакчылары бо чылдың бирги чартыын чедиишкинниг доосканы. Республика ниитизи-биле күрүнеге эът садарының планын 110,8 хуу, сүттүн 144,4, дүктүүн—114,4 хуу күүсеткен. Ооң-биле кады мал ажылының чаа кайгамчык мастерлери шылгарап үнген. Чоокта чаа Республиканың алдарлыг малчыны деп хүндүлүг атты 17 кижиге тывысканы база Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле 20 ажыг малчыннарны шаңнааны анаа тодаргай чижек болур-дур. Бо бүгүнү чаа болуп эрткен, малчыннар наадымынга сеткил ханыышкыны-биле демдеглээш, ооң киржикчилери чеди чылдың сөөлгү чылын чедиишкинниг доозарынче кодааның бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырган. Ында чугаалап турары болза:

«Эштер малчыннар! Бо чыл — төөгүлүг чеди чылдың сөөлгү чылы. Ону чедиишкинниг доозуп, бүдүрүлгениң болгаш күрүнениң планын күүседири—бистиң республиканың ажылчы чоннарының кол сорулгазы... Күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип ап, боттарывыстың күш-ажылывыс-биле Төрээн чуртувустуң күчүзүн улам быжыглап, бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң бүгү улусчу херээнге боттарывыстың үлүүвүстү соксаал чокка киирер бис».

Ам чылдың шиитпирлиг ийиги чартыы эгелээн, малчыннар чаа-чаа бедик көргүзүглерни чедип ап, сөглээн сөзүн ээлээр дээш бо хүннерде улам-на эрес-шудургу ажылдап турар. Ооң-биле кады оларның чедиишкинниг ажылдаарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг байдал тургустунганда олар улуг чедиишкиннерлиг болур деп чүве черле билдингир болгай. Бир эвес маңаа дүүштүр алыр болза, чамдык ажыл-агыйларның, кодаа Советтериниң удурткучулары малчыннарның, ылаңгыя ыраккы чайлагларда ажылдап турар кижилерниң дугайында сагыш салбас чорук ам-даа үргүлчүлевишаан.

Маңаа, чижек кылдыр «Тээли», «Сүт-Хөл» совхозтарның болгаш Улуг-Хемниң Жданов аттыг колхозтуң удурткучуларын киирип болур. «Тээлиниң» Теректиг-Бажы, Оргулааш болгаш өске-даа ыраккы чайлагларында чамдык малчыннар багай дериттинген өглерде чурттап, оларга эргежок чугула аъш-чем барааннарын, солун, сеткүүлдү үр үеде чедирбес, ай-айы-биле кино, концерт көрбес чоруктар ам-даа бар болуп турар. Ынчаарга ол совхозтуң директору А. Дүрген-оол Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң чаа эрткен VIII сессиязынга мал ажылының продуктуларын көвүдедир дугайында делгереңгей чугаалыынга ону бүдүрүп турар кижилер — малчыннарның амыдырал-чурттаалгазының дугайында чаңгыс сөс-даа этпээни таварылга эвес.

«Сүт-Хөл» совхозтуң Манчүректе, Улуг-Хемниң Хендергеде мун-мун малдарны чайлагладып, семиртип турар малчыннарның амыдырал-хандырылгазында четпестер дугайында чагаалар республика солуннарының редакцияларынче кээп турар. Манчүректиң ыраккы черлеринде малчыннарга медицина хандырылгазы багай тургускан, оларга ийи ай хире үениң үргүлчүзүнде садыг, кино ажылдакчылары келбээн болгаш шай, таакпы, оттуг ыяш ышкаш эргежок чугула хереглел чүүлдери безин үстү бээр. Бо таарымча чок чорук бирги ээлчегде Суг-Аксының эш Даржай даргалаан кодаа Соведин, Сүт-Хөлдүң эш Орлов даргалаан ажылчын кооперациязын дүвүретки дег-дир.

Оон ангыда хойжуларны, сүт-бараан фермазының ажылдакчыларын кино көргүзүглери-биле хандырар айтырыг барык-ла шиитпирлеттинмээн. Чамдык черлерде көжер кино сөөртүр машиналарны, автолавканы шын эвес ажыглап турар. Автолавкага хереглелдиң болгаш культураның эргежок чугула барааннарын сөөртүп чедирериниң орнунга, долдур арага чүдүрүп алгаш малчыннарга чедип турар таварылгалар бар. Бии-Хем районнуң культура килдизиниң көжер кино сөөртүр машиназы кино көргүзер хүнде Дус-Хөлче селгүүстээн кижилер чедирип келгеш, ол хүн сүт-бараан фермазының ажылчыннарынга кино көргүзер графигин үрээн таварылгалар бар.

Ам чайның ортаа айы дооступ, сөөлгүзү эгелеп турар, ынчангаш ыраккы чайлагларда ажылдап турар малчыннарның амыдырал-хандырылгазының дугайында хүн бүрү сагыш салза чогуур. Таңды районда дуржулга станциязының дирекция чери малчыннарны хандырар талазы-биле тускай машинаны неделяның алды хүннеринде график ёзугаар чорудуп, ында дерги садыы, кино дээш өске-даа эргежок чугула чүүлдерни дерээш чорудуп турар, ындыг хемчеглерни өске черлерге база практикалап болгу дег.

Өвүрнүң Саглы, Торгалыг кодаа Советтери чайгы үеде малчыннарның амыдырал-хандырылгазын экижидер сорулга-биле доктаамал сагыш салып, автолавканы болгаш автоклубту оларже тускай график ёзугаар чорудуп турар. Шак мындыг эки чижектерни республиканың өске черлеринден база-ла хөйү-биле көргүзүп болур.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин күүседиринге төлептиг салыышкынны киирип, боттарының ажыл-херээ-биле материалдыг чаагай кежикти бүдүрүп турар кижилер — малчыннарның дугайында доктаамал сагыш салыры—партия, совет, ажыл-агый органнарының чугула хүлээлгези болур.

Ынчалзажок чайлагларда малчыннарның амыдырал-хандырылгазы ниитизи-биле үениң негелделеринге дүүшпейн турар дээрзин чижектер көргүзүп турар-дыр. Ынчангаш чер-черде партия, совет, ажыл-агый органнары малчын бүрүзүнүң негелде, хереглээлерин хандыртынган турзун дээш хүн бүрүнүң кичээнгейин күштелдирер ужурлуг.

Бо эргежок чугула ажыл-херекти бүгү тала-биле үлегерлиг организастап болурунуң бүгү аргалары бисте бар. Ынчангаш садыгның, амыдырал-хандырылганың, эмнелгениң, культураның ажылдакчыларының кичээнгейин өлче угландырар болгаш бо талазы-биле планнаттынган ажыл канчаар күүсеттинип турарын чер-чер Советтери, ажыл-агыйларның удурткучулары боттарының контролюнга алыр ужурлуг.

Кур чер совхозу «Тиилелгеде» чайын агаар-бойдустуң кааң болганындан сигенниң дүжүдү хирелиг болза-даа, механизаторлар болгаш машинистер бар арганы ажыглап тургаш сиген кезилдезинче массалыг кирипкен. Сиген кезилдези-биле кады №2 хову бригадазы чочак-тараа кезилдезинче 5 жатканы тракторга кошкаш кестирип эгелээн. Ында механизаторлар Көшкен-оол, Баян-Талай олар эки кестирип турар. Сиген кезилдезинде тракторист Комарицынның агрегады хүнде 16 гектар кестирер нормазын 18 гектар кылдыр кестирип, бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: С. Комарицынның агрегады. Мурнунда (солагай талызындан) машинист Молотилкин биле тракторист Комарицын кестирер черин шилип ап турары.

Фото А. Содунамның.

Бирээзи мурнавышаан, а өскези хожудавышаан

Ниитиниң мал ажылын хөгжүдериниң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң шиитпирлиг үндезини — малга быжыг чем-суурну тургузары болур дээрзин Тоолунуң колхозчулары медерелп билгеш, малга четчир санныг чем-суурну белеткээр дээш, улуг кужениишкин-биле ажылдап турарлар. Бо хүннерде колхозтарның сиген шөлдеринде 20 звенолорда ниитизи-биле 320 ажыг кижилер ажылдап турар болгаш 626 га черниң сигенин кезип, ооң иштинден 302 га черниң сигенин бөлүп сараатаан. Сигенчилер 2226 центнер сигенни белеткеп, 16 муң центнер силосту салган. «Совет Тыва» колхозтуң баштаар чери (даргазы В. С. Дамдын-оол), партия организациязы (секретары эш Б. С. Чигжит) малга четчир чемни белеткээринге улуг кичээнгейни салып турар. Ооң түңнелинде колхозтуң сигенчилери ажылче организастыг киргеш, ону шалыпкын чорудуп турар.

Колхоз сиген кезери-биле 7 бригадаларны тургускан, оларның арасында социалистиг чарыш калбарган. Чарыштың түңнелин он хонгаш-ла доктаамал үндүрүп, тиилекчи бригадага шилчир кызыл тукту, өртектиг шаңналдарны тывсып турар. Колхоз баштаар черинин чаа болуп эрткен хуралынга сиген кезер бригадалар арасында социалистиг чарыштың түңнелин чугаалажып көргеш, бирги черни Кежиг-Чазыда эш Даржаа Эрестолга удурткан бригадага тывсыр деп шиитпирлээн. Чарыштың негелдезин ёзугаар бригадага шилчир кызыл тукту база 30 рубль шаңналды тывыскан. Ол бригаданың кежигүннери 403 центнер сигенни кыска хуусаада белеткээн.

Бодунга алган планныг онаалгазын күүседер талазы-биле Доспулукта эш Иван Бараан удурткан сигенчи бригаданың кежигүннери багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ол бригадада аът машиназы-биле сиген кезип турар машинист Николай Лопсан-Шыырап хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар. Сараат салыкчызы Александр Кеский күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип ап турар.

Партия организациязы партийжи болгаш организакчы ажылды сигенчилер ортузунда калбартып турар. Чаа солуннарны, журналдарны сигенчилер доктаамал ап, номчуп турар.

Сөөлгү медээ ёзугаар алырга, колхозтуң сигенчилери 2098 центнер сигенни, 1372 тонна силосту белеткээн.

Ынчаарга районнуң «Май 1» колхозу сиген белеткелин кончуг оожум темп-биле чорудуп турар. Колхоз баштаар чери (даргазы эш Ондар Очур, партком секретары эш Саяна) сиген кезилдезиниң белеткелин баш удур хынамчалыг чорутпаан. Сиген кезер хол кадыырлары четпес, аът машиналарының артык кезектери чок болганының ужурундан сигенчилер хөй ажыл хүнүн баштайгы үеде хей эрттирген. Сөөлгү хүннерге чедир ол колхозтуң бүгү сигенчилериниң белеткээн сигени болгаш силозу «Совет Тыва» колхозтуң чаңгыс сигенчи бригадазының белеткээн сигенинге четпес болганы чөгенчиг. «Май 1» колхозтуң бүгү сиген бригадалары 133 кижи составтыг, аът-биле сиген кезер 15 машиналарлыг хирезинде, чүгле 168 центнер сигенни, 329 тонна силосту белеткээн. Ол чорук колхозта сигенчи бригадаларда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң кудузун, ажылды багай организастааның херечилеп турар. Колхозтуң даргазы эш Ондар Очур эрткен чылдың мал кыштаглалдыышкынындан чогуур түңнелди кылбайн турары четпес. Эш Очур эрткен чылын колхозтуң зоотехниги турган, малга четчир санныг чем-суурну белеткээринге база-ла чогуур кичээнгейни салбайн турган. Ооң түңнелинде колхоз 1964 чылда мал чемин белеткээриниң планын үскен, сиген белеткээриниң планын чүгле 44 хуу күүсеткен. Ынчангаш 1965 чылдың бирги чартыында безин 78 баш инек мал, 310 ажыг баш хой, өшкү өлүп хораган, ында малдың продуктулуг чоруу кончуг куду. Колхоз күрүнеге сүт садарын эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, 10 тоннага кудулаткан.

Сиген белеткелинде ажылдап турар кижилерниң культурлуг дыштанылгазын хандырарынче чогуур кичээнгейни районнуң культура килдизи салбайн турар. Ооң уламындан культбригада чүгле чаңгыс сигенчи бригадага чаңгыс катап барып чораан. Сиген кезилдезинде киржип турар кижилерниң хөй кезии комсомолчулар болгаш аныяктар. Оларның ортузунда комсомолдуң организакчы болгаш кижизидилге ажылын организастаары ВЛКСМ райкомунуң талазындан негеттинип турар. Ындыг-даа болза ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчылары Н. Загайкова, Л. Чигвинцева, Монгуш олар сиген шөлүнде аныяктар арасынга шуут барбайн, ниитиниң малынга хөй чемни белеткээр дээш социалистиг чарышты оларның арасында организаставаайн, бо хире чугула кампания үезинде кабинетте анаа олуруп турары элдептиг. «Май 1» колхозтуң Аргыда сигенчи бригадазында 44 кижиниң 34-түг комсомолчулар болгаш өөреникчилер. Комсомол ажылдакчылары ол бригадага лекция, беседа, номчулгазын чорудуп, агитхуудусту үндүрер болза, мал чеми белеткээр ажылга боттарының улуг-хуузун киргени от болур ийик.

Бо бүгү четпестерни дарый чайладып, сиген кезилдезин дүргедедири-биле бүгү күштерни мобилизастаары эргежок чугула.

А. КОЛ.

ДҮЖҮТТҮ ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА БЕЛЕН

Бистиң республиканың кодаа ажыл-агый министерствозунуң Кызыл хоорайда сайгарылга баазазы бо чылдың чаа дүжүдүн хүлээп алырынга белен. Складтарның ниити ишкирин 22,5 муң тоннага, тараа чадар кылдыр асфальтылаан шөлдерни 16 муң дөрбелчин метрге улгаттырган. Ынчангаш бо чылгы дүжүт эңир чылгы дег болур болза, складтар иштинге-ле өй болур, ынчалзажок кодаа ажыл-агыйның тускай эртемниглери бо чылын дүжүт эки болур деп бадыткап турар.

Дүжүт кээп эгелээри билек ону ажык дээр адаанга үр чыттырып, ооң шынарын баксыратпас сорулганы салып, бирээзи-ле 15 тоннаны бир угда дүжүрүп, чүдүрүп болур 3 чүдүрүкчү-дүжүрүкчүлерни тургускан. Оон аңгыда, чаңгыс шак иштинде 32 тонна тарааны арыглап, кургадып болур СОБ—32 деп бүгү-ле ажылдарын автоматчыткан чаа кургадыкчыны ажылдадып эгелээр бис. Бо чылын баазаның шупту кургадыкчыларының ниити бүдүрүкчүлүү бир шак иштинде 64 тонна тарааны, а хонукта 1536 тонна тарааны арыглап, кургадып турар болур.

Баазаның иштин арыглап, тараа хүлээп алыр пункттарның септелгезин эки чорударынга, чаа техниканы таарыштыр тургузарынга идепкейлиг киришкен механиктер Василий Дремин, Михаил Сергеев, электрик Геннадий Рейкин оларның кызымак ажылын демдеглээр херек.

Тараа арыглаар машиналарга, транспортёрларга ажылдаар ажылчыннарны өөредип, баазаның ажылчын күжүн хонукта үш ээлчег-биле ажылдаар кылдыр таарыштыр тургускан бис.

В. ГАНДАУРОВ,
сайгарылга баазазының инженери.

103,2 тонна

Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем салбырының ажыл-ишчилери ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар дээш амгы үеде кужениишкинниг ажылдап, сиген кезилдезинче киргенден бээр 103,2 тонна сигенни сарааттап тургускан.

Салбырның сигенчилеринде хүн бүрүнүң онаалгазын ажыр күүседип турар мурнакчыларның саны көвүдеп, мал чеминиң белеткелиниң темпизи дүргедеп турар апарган. Трактористер Б. Чимит-оол, Ш. Шир-оол, сарааттакчылар И. Кускежик, К. Шожут болгаш өскелер-даа ажыл нормазын доктаамал ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

Машина-биле кестинмес черлерниң сигенин хол кадыыры-биле кестирер ажылды салбырда база организастаан. М. Эренчинниң баштааны алды кижи составтыг хол кадыырының звенозу 28 гектар черниң сигенин ажаап алган. О. Шаңмаа, Б. Кендем олар хүнде 0,25 гектар черниң сигенин кезер нормазын оранчок ажырып турарлар.

* * *

Салбырның хову-трактор бригадазы чайгы чер аңдарылгазының планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Бригада (бригадири А. Агбаан) 800 гектар чер аңдарар планын 882 гектар кылдыр күүсеткен, чер аңдарылгазынга механизаторлар Х. Арбай-оол, Ч. Сайын-Белек, К. Шаравии, К. Сендий-оол олар шылгараңгай ажылдааннар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Ажылды эки организастаан

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. **(Телефон-биле).** Мал чемнери барда—эът-даа, сүт-даа болур. «Шекпээр» совхозтуң Дең-Терезин салбыры сиген белеткелинде ажылды багай эвес организастап турар. Сөөлгү хүннерде 810 центнер сигенни он беш сараат кылдыр бөлүп тургускан. Ол ышкаш школачылар болгаш херээженнер колдаан бригада 610 центнер будук-бүрүнү белеткээн.

Салбырның эргелекчизи эш С. Сюрюннуң дыңнатканын ёзугаар алырга, мал чемнери белеткээр ажылда хол кадыырлыг 63 кижини, 3 тракторну быжыглаан. Бо талазы-биле күштү улам көвүдедип, ажылдың бүдүмчүрү, эки шынары дээш чарышты звенолар, түс бүрү кижилер арасында калбартып турар.

Кыжын малга чаңгыс кужак-даа сиген үнелиг. Ону ниитиниң малынга четчир кылдыр, хоолузу чемгир үеде ажаап алыры чугула. Салбырның 300 гектарда кукурузазының үнүжү багай эвес. Ону хынамчалыг силостаарынга белеткелди база организастап турар.

Партия райкомунуң пленуму

Бо чылдың июль 29-та СЭКП-ниң Эрзин райкомунуң пленуму болуп эрткен. СЭКП ТК-ның март болгаш партия Тыва обкомунуң VI Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының талазы-биле сорулгалар дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкан. Партия райкомунуң секретары эш Биче илеткел кылган, а ооң чугаалажыышкынынга 12 кижи санал берген.

Ажыл-агыйларда мурнакчыларның эзуп турарын пленумга демдеглээн. Оларга хойжулар Дамдын-Сүрүн, Чамбал Суван, Шагдыр Дажы, Соян Алдын-оол база «Чаа орук» колхозтуң № 1 сүт-бараан фермазының ишчилери хамаарыжыр. Ооң-биле кады районда сиген белеткелиниң хожудап турарын айтып, четпестерни чайладырының сорулгазын салган.

Кремльге чугаалажыышкыннар

Гвинеяның Демократтыг партиязының чиңгине секретары, Гвинея Республиканың Президентизи Секу Туре июль 28 болгаш 29 хүннеринде Кремльге СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары Л. И. Брежнев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. И. Микоян олар-биле чугаалажыышкыннар кылган.

Найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннарның үезинде талалар болза улустар аразында дүшкүүрлүг чоруун чымчадырынче, тайбыңны быжыглаарынче, империализмге болгаш колониализмге удур демиселче, национал-хостаглалгыг шимчээшкинни деткиирипче, Африканың улустарының чаңгыс эвин быжыглаарынче угланган айтырыгларның, талазы-биле саналдарын солушкан. Экономика, культура болгаш өске-даа чүүлдер киириштир, совет-гвиней харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң [illegible]

Чугаалажыышкыннарга гвиней болгаш совет талалардан партия база күрүне ажылдакчылары киришкен.

(СЭТА).

ХАМЫК УЖУР — МАССАНЫ ОРГАНИЗАСТААРЫНДА

Эрткен чылын «Сүт-Хөл» совхоз, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик» колхозтар сигенни, силосту эки белеткеп алганының ачызында кышты кайы-даа чылдардан чиик эрттирген болгаш малдың хорээр чоруун эвээжеткен.

Район июль 20-ге чедир үшкү кварталда сүт садар планын 73,5, дүктүүн 80,1 хуу күүсеткен. Квартал планын кыска хуусаада күүседир дээш «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарның болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери шудургу ажылдап турарлар.

Бо чылдың июль 21-де медээден алырга, район ниитизи-биле 642 тонна сиген белеткээн, азы планын чүгле 2,9 хуу күүсеткен болуп турар. Бо чугула кампанияны «Большевик», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтарда эки организастаан. Сөөлгү үеде [illegible] «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтар болгаш Ленин аттыг колхоз [illegible].

Будук-бүрүн белеткелиниң талазы-биле Ленин аттыг колхоз бо хүннерде 87, «Сүт-Хөл» совхоз 123 тоннаны түс-түс белеткеп, планының чартык кезиинден хейин күүседип алганнар. Малдың бо чугула чеминиң район 282 тоннаны белеткеп ап, планын 31,8 хуу күүсеткен. Будук-бүрүнү четчир хемчээлдии-биле белеткеп алыр талазы-биле «Тыва» совхозтуң директору эш Юртаев, кодаа Совет даргазы эш Экер-оол, «Искра», «Большевик» колхозтарның удурткучулары эштер Дамдын, Сечикпаа, Доржу, Шыныр-оол олар организастыг ажыл чорутпайн келгеннер. Устунде ады үнген черлерде кодаа Советтер мал чеминиң белеткелиниң чоруп турарының дугайында күүскомнарның хуралдарынга колхоз даргаларының, хову бригадаларының бригадирлериниң болгаш салбырлар эргелекчилериниң илеткелдерин дыңнаваанындан кампанияны ала-чайгаарлаашкынның агымынче киргеннер.

Сөөлгү чагылаан чаъстарның уламындан районда сигенниң, кукурузаның үнүжү дыка экижээн. Мынчангаш малга быжыг чем-суурну тургузарынга чер-чер Советтери массаның кужун кылбаа-биле кириштирер ужурлуг. [illegible] Бистиң районнуң кукурузазының баштайгы удаа 5000 га кукуруза шөлүнүң бок үнүжүн арыглаан, а ийиги удаада 2030 га шөлдү бок үнүштерден хостаан болгаш 2000 ганы сугарган. Эрткен ажыл-агый чылында кукуруза мал чеминге чугула рольду ойнааны районнуң кодаа ажыл-агыйының ажыл-ишчилери херек кырында бүзүреп көрген. Ынчангаш бо чаагай чемниң ажаалга-хайгааралын кошкатпазы, ооң-биле чергелештир шагар-оът болгаш көк сигенден чогуур үезинде силос салырынче чер-чер Советтери кошкак кичээнгей салып турар.

Районнуң бүгү-ле сиген шөлдеринде аңгы-аңгы бригадаларда, звенолорда 900 ажыг кижи үргүлчү киржип, хол кадыырлары-биле ыяш аразы берге черлерниң сигенин кезип, шудургу ажылдап турар. Дырттар күш болгаш хову турлагларда ажылдап турарларның амыдырал-чурттаалгазынче сагыш салырын күштелдирген. 29 трактор, 12 трактор грабльдери, аът-биле чоруур 33 грабльдар база [illegible] ажылдап турар. Ол ышкаш сигенчилерге 27 буфеттер доктаамал ажылдап турар.

«Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарның, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң баштаар черлери сигенчилер ортузунга чарлаан социалистиг чарыштың баштайгы түңнелин үндүрүп, мурнакчы бригадаларга, звенолорга шилчир тукчугаштарны, өртектиг шаңналдарны тывыскылааннар.

Малга быжыг чем суурну тургускан түзүм, оон баш санын өстүрер, оон бедик продуктуну алыр болгай бис. Мынчангаш чер-чер Советтери бо чугула кампанияже массаны мобилизастаар, контрольду күштелдирер талазы-биле элээн ажылдарны чоруткан. Чижээ, Чадаана хоорайның болгаш улуг суурларның чурттакчыларын массалыг шефтээшкинче хүн бүрү организастыг үндүрериниң планын чамдык Советтер тургускан. Ол ышкаш чер-чер Советтери культура албан черлериниң ажылдакчылары-биле кады түс-түс хову турлагларынга кино, концерттер организастаарының, эмчилер үнүүшкүннериниң графигин тургускан. Бо бүгү хемчеглерни [illegible]

Болдунар-да организастыг хемчеглерден ап турган, сиген, силос белеткелин тараа ажаап алыышкынының база [illegible] чер-чер Советтериниң база бир чугула сорулгазы болуп турар. Ынчангаш хоорай, сумy Советтериниң депутаттары болгаш оларның доктаамал комиссияларының кежигүннерин түс-түс сиген бригадаларын, звенолорну харылзаа кылдыр быжыглап, аргалыг-ла болза, оларның отчёттарын күүскомнарның хуралдарынга, сессияларга дыңнаар хемчеглерни алыр апаар. Советтерниң хөй санныг активи сиген шөлдеринде күш-ажылдың чөп организастаары-биле чергелештир, илеткелдерни, лекцияларны, беседаларны үргүлчү кылып, кино, концерттер үнген, хөй-нииттиниң чемненилгези эки организастаан турарын чедип алыр.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг күүсеткен турарының бүгү аргалары бистиң районда бар. Маңаа тараа, сигенниң үнүжүнүң багай эвези, чаргык чылда кодаа ажыл-агыйларның планныг онаалгаларын дыка хөй ажыл-агыйларның ырак ажыр күүсеткилээни херечи болур. Ынчангаш ам бистиң мурнувуста [illegible] организастаар, культура болгаш амыдырал хандырылгазын экижидер сорулга туруп турар.

К. ДИЛГИЖЕН,
Ажылчы чоннар депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң даргазы.

БҮРЕН-БАЙ-ХААКЧЫЛАР МУРНУКУ ОДУРУГДА

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга

Каа-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң колхозчуларының алдарлыг ажыл-херектериниң дугайын солуннуң бо арнындан номчуур Силер, эргим номчукчу!

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш демисешпишаан, колхозтуң малчыннары бо чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарының планын ажыр күүсеткен. Сүт дужаарын 160, эъттини—126, дүктү—134 хуу кылдыр күүсеткен. Колхозчулар ийиги чартык чылда оон-даа бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш, улам-на сорук кириишкин-биле ажылдап турарлар.

КОММУНИСТЕР КОЛХОЗ БҮДҮРҮЛГЕЗИНГЕ

Бо чылын болуп эрткен СЭКП ТК-ның март Пленуму көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдеринче улуг кичээңгейни салган болгай. Бистиң колхозтуң партия организациязы бодунда бар күжүн болгаш аргаларын айыттынган хемчеглерни күүседиринче угландырган.

Коммунистер боттарының хуралынга ол дугайын чугаалажып көргеш, колхоз бүдүрүлгезиниң участок бүрүзүнге боттарының төлээзи бар турарын шиитпирлээн. Ынчангаш коммунистерден мал ажылында 10, ховуда 6, тудугда 2 кижи ажылдап турар. Ол адырларны хынап, башкаржып турар тускай партийжи бөлүктерни тургускан. Ол ышкаш хуралдарга хүннүң чугула айтырыгларын шиитпирлээринче угланган чугаалажышкыннарны кылгылаан. «Колхоз бүдүрүлгезинге коммунистерниң киржилгези» деп хүн айтырыглыг хуралды эрттиргеш, механизаторлар болгаш малчыннар ортузунга культура-массалыг ажылды экижидерин дугуруушканнар. Ол шиитпирни күүседири-биле клуб совединиң, библиотека ажылдакчыларын, партия-күрүне контроль комитединиң бөлүүнүң кежигүннерин, тускай эртемниглерни болгаш өске-даа активтерни хаара туткан.

Ооң түңнелинде механизатор кадрларны өөредир, агроветеринария политбөлгүмнерни организастаан. Часкы тарылга үезинде трактористерни ийи ээлчеглиг кылдыр тургускан. Хүн нормазын 200 хуу күүседип, тараа чажылгазынга ажылдап турган коммунистер Павел Сперехов, Буянды Күске чүгле агитация-биле эвес, боттарының көскү ажылы-биле хөвүнүң ишчилерин хей-аът киирип, социалистиг чарышты күштелдиреринче кыйгырган. Часкы хову ажылдарының үезинде чер аңдарылгазының, тараа чажылдазының шынарын хынаар 9 кижи составтыг партия кежигүннеринден бөлүктү тургускан.

Агитколлектив ажыл-агыйга улуг ажылды чорудуп турар. Бистиң эң идепкейлиг агитаторувус хөй чыл стажтыг коммунист Еңзак Узунну малчыннар улуг хүндүткел-биле чугаалажып турар. Ол, артельдиң ажылының дугайын болгаш өске-даа солун чүүлдерни оларга дамчыдып берип турар. Ол ышкаш И. Новиков, Т. Бичии-Уруг, С. Чадан-оол болгаш өске-даа активчи агитаторларны адап болур.

Улуг агитация ажылын башкылар коллективи база чоруткан. Кыштаглаашкын үезинде малчыннарга концерттерни көргүзүп, Е. Балабанова, Т. Дунаева дээн ышкаш агитатор эштер лекцияларны каш удаа кылганнар.

Ажыл-агыйның мурнакчыларындан 9 кижини партия кежигүнүнге киирип алган. Олар колхоз бүдүрүлгезиниң янзы-бүрү адырларында үлегерлиг ажылдап турар. К. Борисова—саанчы, С. Кунгаа — механизатор, И. Новиков — ветажылдакчы. Аныяк коммунистерниң билиин бедидер, оларны ажыл-агыйның үлегерлиг мурнакчылары болдурар дугайында доктаамал ажылды чорудуп турар.

Айыттынган үезинде социалистиг чарышты түңнеп үндүрүп, бүгү малчыннарны, хову ажылдакчыларын, механизаторларны олче хаара тудуп, түңнел санында мурнакчыларга шаңналдар тыпсып турарындан чарышка улустуң сонуургалы улуг.

Партбюро болгаш колхоз баштаар чери мал ажылында—немелде деңзи болгаш хөй сүт дээш, чер ажылында — норма ажыр күүсеткенни база эки шынары дээш немелде төлевирни бээрин доктааткан.

Коммунист Кыргыс Ламажапка удурткан тудугжулар звенозу артельдиң хүндүткелин чаалап алган. Ол звено бо чылын хойжуларга 9 чуртталга бажыңнарны, 2 чунар бажыңны тудуп бергеннер. Амгы үеде база ийи чунар бажыңны болгаш өске-даа тудугларны кылып турар.

Партия бюрозунуң кежигүннери 5 кижи составтыг. Кежигүн бүрүзү партия ажылын чорудар талазы-биле тускай адырда ажылдап турар. Чижээлээрге, Н. Федосов — социалистиг чарышты башкарар, С. Чадан-оол — СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпириниң күүселдезин, В. Бархатов — хөй-нииити организациялары-биле ажылды, К. Ламажап тудуг талазы-биле харылаар.

Бо чылдың бирги чартыында артельдиң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый продуктуларын садар талазы-биле боттарынга алган хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип шыдааннар. Эът садарын 124, сүттү 160, дүктү 134 хуу күүсеткен. Алган хүлээлгени күүседиринге коммунистерниң башталгазы-биле артельдиң ажыл-ишчилериниң организастыг ажылы улуг рольдуг болган.

Хойжу коммунист П. Балган-оол кадарган малының баш санын 100 хуу менди камгалап, бир хойга онааштыр 3,3 кг дүктү алган. Саанчылар Клавдия Борисова, Евгения Коробейникова боттарының алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеннер.

Чартык чыл түңнелин үндүрген малчыннар хуралынга саанчы К. Борисовага, бызаа ажаакчызы Е. Бояринцевага, хаван ажаакчызы А. Лошкаревага, кадарчы М. Солозовка шилчиир вымпелдерни тывыскылаан.

Хаван фермазы болгаш ажыл-агыйның өске-даа адырларында коммунистер чогу, партийжи ажылдың четпези деп саназа чогуур. Сөөлгү үеде лекторлар бөлүү, херээженнер соведи болгаш комсомол организациязы ажылын мурнуку деңнелинден ам-даа экижидер сорулганы салыр ужурлуг.

В. СПРЫГИН,
колхозта партия
организациязының секретары.

Репортаж

АНЫЯКТАР БО-ДУР

Чедер дээн черивисче шиглей, Бүрен унун өрү халдып орарывыска, чиңгир-ногаан хевис ышкаш, күзүн дүжүдү чугаажок чаагай болур тараа кыдыы-биле бичежек дагны белдедир чоруткан машина оруу Улуг-Ажык деп чериң мырынай аксында турар кезек бажыңнарга бисти чедире берди.

Ол болза Каа-Хем районнуң Бүренде Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң ол кавыда турар малчыннарының хойларындан эрткен чазын үскен дөтпе хураганнарның сөөлгүлерин кыргын турар — кыргыкчылар бригадазы-дыр. Ында ажылдап турар кижилерниң хөй кезин комсомолчу-аныяктар. Дүштеки чем соонда оларның изиг-түлүк ажылдап турган черинге чеде бергенивис ол. Хураганнар кыргылдазында база сиген кезилдезинде ажылдап турар аныяктар бригадаларының бригадиринге чоокта чаа томуйлаткан аныяк коммунист Буянды Күске кыргылданың канчаар чоруп турары-биле бисти таныштырган.

Кыргыза чогуур шупту 1200 хураганның хөй нуруузу кыргыттынган болгаш кыргыкчы бүрүзү хүлээнген ажылының бедик шынарлыы, дүрген бүдүмчелии дээш демисежип турар. Моон мурнунда хой кыргып чорбааандаа болза аныяк кыргыкчылар Натпит Мая, Лакпа Шура, Сат Шура олар эки ажылдап, электрилиг хачы-биле бир дөтпеден-не 600—700 грамм дүктү албышаан, хүнде 15—20 баш чедир кыргып турар. Буянды Күске бисти эдертип алгаш, кыргылда пунктузунуң иштин көргүзүп, сөөлгү каш хонуктарда чедип алганы чедиишкиннерин тайылбырлап чоруп турган.

— Бо болза бистиң эң аныяк кыргыкчывыс Ламажап Стюра-дыр. Хой оолдаашкынының үезинде эрткен кыжын сакманшиктеп кыштааш, ам олла хураганнарның кыргылдазында киржип турары ол. Дуу ол, кыргыыр дөтпезин тудкаш, нара кырынче чингелеш кылдыр үндүр каап алган аныяк уругну Сат Александра дээр. Демги адааныбыс мурнакчылардан ол дудак чок ажылдап турар кижи—дээш, дери хаваанда сыстып келген, точилада бистер чидидип турган аныяк эрниң чанынга бисти эдертип келди.

— Боларны Василий Бурдаков дээр. Тускай мергежили—комбайнер. Бо хүннерде точильщик хүлээлгезин ак-сеткилдиг күүседип турар. А моозу бистиң аныяк мөгевис—Мышкаар Биче-оол-дур. Ол мотористевишаан, кыргылда хачыларының техниктиг эдилгелерин кылып турар—деп, бирле кыргыкчының чанында ооң хачызын эдип турган аныяк оолче ол айытты.—Черле ынчаш мында ажылдап турар 15 кижиниң хөйү аныяктар чүве. Оларның чамдыктары хой кыргылдазынга частан тура ажылдап келзе-даа, янзы-бүрү чылдагааннар-биле ажыл шагы үзер кижилер чок. Ынчангаш кыргылда эки шынарлыг, дүрген темпилиг эртип турар. Кыргыза чогуур бүгү хураганнарывыстың кыргылдазын август айның эгезинге чедир доозуптар аргавыс бар—деп, бригадир түңнелинде чугаалады.

— Аныяктардан тургустунган ийи бригаданың бирээзи хой кыргып турар, а өскези сиген кезилдезинде ажылдап турар дээн болгай силер, сигенчилерниң турар чери моон ырак бе?—дээн бистиң айтырывыска эш Буянды үр-даа боданмайн:—Мен ынаар баар мен, кады хаптаалынар харын—дей-дир.

Орукка бар чорааш-ла сиген кезилдезиниң талазы-биле ол бригаданың планныг онаалдазын билип алдывыс. Колхозтуң бүгү белеткээр сигениниң 300 тонназын кезип бөлгеш, 3000 моондак будук бүрүнү белеткээрин аныяктар бригадазының бүгү кежигүннери хүлээнгеннер.

Улуг-Кыштагның Бүренче угланган аксынга чедир бады келген ханы чооганы өрү чоруп оргаш, сигенни кезип каан, а бөлер өйү арай четкелек кезек шөлчүгешти эртип келиривиске бригада ам-на көстүп келди.

— Сараат салып турган үш кижиниң бирээзи, хөппээн сөөртүр, сараат салыр звенонуң башкарыкчызы комсомолчу Сувак Эртине-дир. Мында ажылдап турар аныяктардан кымның канчаар ажылдап турарын ол эки билир боор. Оон ыңай бо бригадада колхозта комсомол эге организациязының секретары Зоя Дамба база бар—деп, эш Күске, бо ажылды чүгле комсомолчу-аныяктар боттары башкарып турар чүве дээнзиг, тайылбырлады. Шынап-ла ол ындыг болган.

Бригадада ажылдап турар кижилерниң аразында комсомолчу назы эрткеннер чок. 21 кижиниң 16-зы комсомолчулар. Өскелери школачылар. Нииттиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар сорулга-биле бо ажылга олар организастыг киржип, сиген кезилдезиниң баштайгы хүннеринден сөөлгү үеге чедир, 140 тонна сигенни, 1000 ажыг моондак будук-бүрүнү белеткээннер. Сиген бөлер звенонуң кежигүннери комсомолчу кыстар Сандый Диизеңмаа, Дамба Зоя, Ыңаажык Чечек, Буянды Александра олар боттарының онаашкан ажылын ак сеткилдиг күүседип, сиген белеткелинге доктаамал киржип келгеннер.

— Мында ажылдап турар кижи бүрүзү тус-тус күүседип турар хүлээлгелиг. Аът гравили-биле сиген бөлдүреринге школачылар Балган-оол Коля, Салчак Тараачы эки ажылдап турар—деп, звеночу эш Эртине ынаар шөлде сиген бөлдүрүп турган оолдарже айыткаш, тайылбырлады.

— Кандыг-даа ажылды кылыр дээнде ону шуптувус демнежип күүседир улус бис—деп, колхозта комсомол эге организациязының секретары Зоя Дамба түңнеди. Мо[illegible] көөрге, ында аныяктарның бүдүрүлгезинге киржилгези черле дээре тургустунган. Ындыг байдалды чедип алыры хамык ужур комсомол комитединиң билдилиг ажыл-чорудулгазындан хамааржыр. Ынчангаш ажыл-агый бүрүзүнге комсомолчу-аныяктарның активчи чоруун бедидери хүннүң чугула айтырыы.

В. МОЛЬБИ,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: Сиген белеткелинде аныяктар.

СОРУЛГАВЫС ЫНДЫГ

Комсомол—партияның кур күжү болгаш бүзүрелдиг дузалакчызы деп чүве бүгүдеге билдингир болгай. Ынчангаш комсомолчуларга ажыл-агыйда эң-не харысалгалыг участоктарны даандырып турары таварылга эвес.

Бистиң организацияның комсомолчулары чоокта чаа «Шынга» парлаттынган, О. Лопсаңчаптың «Коммунистиң бедик харысалгазының дугайын чугаалажыыл» деп чүүлүн номчуп таныжкаш, колхоз бүдүрүлгезинге боттарының киржилгезин бедидер сорулганы салып турар. Эге организацияда хамааржып турар кежигүн бүрүзү ажыл-агыйның кол участоктарында ажылдап турар болза-даа, оларның аразында ажылга бот-идепкей чок кижилер ам-даа бар. Мындыг байдалды үндезини-биле чок кылырының хемчеглерин комсомолчуларның ажык хуралдарынга чугаалажып, айыттынган шиитпирлерниң күүселдезин доктаамал хайгаараавышаан, бо талазы-биле харысалгалыг кижилерниң отчёдун ап турар бис.

З. ДАМБА,
колхозта комсомол комитединиң секретары.

Партияның үнүн—чонга

1963 чылдың декабрьден эгелеп ыракты малчыннарга солун, сеткүүл чедирер чаа хүлээлгени алган мен. Ол дээрге коммунист кижиге — меңээ улуг идегел деп чүвени медереп билгеш, баштайгы хүннерден эгелээшле ажылымны бир янзы байдалга тургузуп, суурдан хайыы черде турар фермалар ажылдакчыларынга, хойжу бригаданың малчыннарынга неделяда ийиден эвээш эвес удаа солун, сеткүүлдү болгаш өске-даа айтышкыннарны өй-шаанда чедирип турган мен.

Кыжын ниитизи-биле 27, а чайын—15 хире малчын өрегеге чедип, оларның ажыл-амыдыралында чедер, четпес чүүлдерни колхоз баштаар черинге дамчыдар турдум. Колхозтуң малчыннарының кыштаглаар-даа, чайлаглаар-даа черлери делгем одар-белчиирлиг Чайлаг-Кара-Суг, Бурганныг, Улуг-Ажык, Саргал бо черлерде турар. Эң-не ырак дээн малчын 30 км ажыг черде малын малдап турар.

Почтачы боордан аңгыда агитатор хүлээлгени база күүседип турар мен. Ынчангаш партия болгаш чазактың доктаал, шиитпирлерин малчын эш-өөрге таныштырып, оларның санал-оналын колхозтуң удуртур ажылдакчыларынга дамчыдып келдим. Колхозта партия эге организациязының сүмезин ёзугаар сөөлгү үеде СЭКП ТК-ның март Пленумунуң шиитпирлериниң чер-черде канчаар күүсеттинип турарын база мурнакчы дуржулганы нептередириниң хемчеглерин калбартыр дугайында тайылбыр ажылын чорудуп, маңаа солун, сеткүүлдерниң чаа номерлеринде материалдарны ажыглап турар мен. Чүге дээрге малчыннарның хөй нуруузу чагылгалыг. Солуннардан «Правда», «Сельское хозяйство», «Тувинская правда», «Шын», «Тываның аныяктары», сеткүүлдерден—«Крестьянка», «Огонёк», «Смена», «Крокодил», «За рулём» дээш оон-даа өске чагыглар бар. Ынчангаш малчын бүрүзүнүң билиг мергежили бедип, чаа чүүлдерни доктаамал көрүп ап турар. Солун, сеткүүлдү чүгле чедирип бээри-биле кызыгаарлаттынмайн, чаа номерлерде чугула материалдарны малчыннарны чаңгыс черге чыып алгаш номчуп берип турар мен. Ол ышкаш малчын кижи бүрүзүнүң негелде-хомудалдарын тускай кыдыраашка демдеглеп ап, ону чогуур үезинде партбюрога ийикпе, тускай эртемниглерге дамчыдып, ооң күүселдезин малчыннарның боттарындан айтырып, хынаар хүлээлгелиг мен. Мээң бо үре-түңнелдиг ажылым малчын эш-өөрнүң деткимчезин ап, чоорту-ла оларның сонуургазын чаалап алган. Хойжулар Ч. Доржу, П. Балган-оол, Д. Дөтпе болгаш өскелер мээң ажылымга дузалажып, кады ажылдап турары өөрүнге солун, сеткүүлдүң коллективтиг номчулгаларын организастап турарлар.

Мал ажылында кижилер-биле доктаамал харылзааны тудуп турарга, оларның ажыл-амыдыралында бо хүннерде чүү четпейн турары билдингир апаар. Ынчангаш кайда, кымның аалынга баштай чедери баш бурунгаарла билдингир. Бо чорук малчыннарның-даа, мээң-даа ажылымга улуг идигни берип турар.

Колхоз бүдүрүлгезинге үр үеде ажылдап келгенимни, бир чеже назылап кырааныымны колхоз баштаар чери өөренип көргеш, меңээ пенсия дузаламчызын берип турар. Ынчалза-даа төрээн колхозумга ам-даа болдунар дузаны чедирер дээш, кызып ажылдап турар мен.

ЕҢЗАК УЗУН,
почтачы-агитатор.

Сүт-даа—Бүрен-не

Колхозтуң чылда бүдүрер сүт талазы-биле планының 290 тонназы бистиң фермада онаажып турар. Ооң иштинде чартык чылда 145 тонnanы бүдүрер турган, бо чылдың бирги чартыының түңнелинде 156 тонnanы бүдүрүп, ол хуусаага планныг онаалдавысты ажыр күүсеткен бис. Мындыг бедик түңнелдиң чедип алдынганы ферманың коллективиниң шуптузу чаңгызы, чаңгызы шуптузу дээш, деп принцип ёзугаар ажылдап, чурттап турары-биле тайылбырлаттынар.

Ылаңгыя чылдың часкы, чайгы үелеринде бүгү саар инектерни сула калатка одарладып, кажан оларны саап турар үеде хөй янзы немелде чемнерни берип турар болгаш хүн караа чылып, оът-сиген быжып келген үеде хүнде үш катап саарын организастап турган. Оон аңгыда, бистиң ажылывыста бир онзагай чүве болза, агаар бойдустуң кандыг-даа байдалдыг өскерлиишкиннеринде инектерни саар үезинден хожудатпас чорукту чугулалап көрүп турар бис. Ынчангаш олар саар үезинге чоорту чаңчыгып каар болгаш сүдү элбек, доктаамал турар. Фермада бүгү саар инектер саанчы бүрүзүнде 40—40 кылдыр хуваттынган. Олар шуптула электри-биле саалдага өөренип, саалда агрегадының чанынга боттары ээлчештир туруптар апарганнар. Саар инектерни ынчаар чаңчыктырып алырга, саалданы өй-шаанда, дүрген чорударынга база саанчыларның күш-ажылын чиигедиринге улуг салдарлыг болуп турар. Эдирбейн саар инектерни ындыг чаңчылга өөредип алырының бир чажыды болза, кажан олар саалда агрегадынга кээп туруп алганда эмиглерин массажтап (эдиктирип) албышаан, немелде чемнерни бээринде. Оон ыңай, инек бүрүзүн мурнунда саап турганы ол-ла үезинде саары кончуг чугула. Мындыг хемчеглерни доктаамал чорударга бо сорулга ылавыла чедип алдынар.

Бистиң ферманың саанчылары чеди чылдың сөөлгү чылын бедик күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш шудургу ажылдаан. Ооң түңнелинде колдуунда саанчы бүрүзүнүң алган социалистиг хүлээлгези күүсеттинген. Мурнакчы саанчылар Евгенья Коробейникова, Галина Ложкина, Василиса Вялкова, Мария Попова олар алган хүлээлгелерин ыракта ажыр күүсеткеннер. Олар ам ийиги чартык чылдың планныг онаалдаларының күүселдезинче кирипкеннер.

Чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглавышаан, моон соңгаар улам бедик чүткүлдүг ажылдаары саанчы, кадарчы бүрүзүнүң мурнунда салдынып турар кол сорулгаларның бирээзи.

Клавдия БОРИСОВА,
төп сүт-бараан фермазының
саанчызы.

Белеткенири амдыгааштан

Бистиң колхозтуң малчыннары часкы кыргылданы чогуур өй-шаанда эрттиргеш, чайлаглаашкынны организастыг чорудуп турар. Удавас соок үе келир болгай. Ынчангаш чылдың ол берге үезинге белеткелди бо хүннерден эгелеп турар бис. Кандыг-даа малдың хүр кыш ажарынга чугула белеткел—аңаа быжыг чем-суурну, чылыг оран-саваны тургузары кол айтырыгның бирээзи деп чүвени өөренип көргеш, мал кажааларының септелгезин малчыннар кыштаглаларындан чазаглап көжүп турда-ла эгелээн бис. А сиген кезилдезин база-ла организастыг эгелээш бо талазы-биле планныг онаалдавыстың чартык хуузун күүседип алган болгаш ол ажыл ам-даа үргүлчүлеп турар. Ынчалза-даа сиген кезерин эрткен чылдан бээр оожум темпилиг чорудуп турарывысты маңаа демдеглезе чогуур.

Кышка бурун белеткеттинген 8 кажаадан аңгыда бирээзинге-ле 400 хой кирер ийи чаа кажааны эш Ламажапка удурткан тудугжулар звенозу удавас доозар четкен. СЭКП Тыва обкомунуң V пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр малчыннарның амыдырал-хандырылгазын экижидер сорулга салгаш, кыштаг бүрүзүнде чаагайжыды туттунган чуртталга бажыңнарын бурун дерилгелиг чунар бажыңнарны, ол ышкаш кышкы үеде мал суггарар кудуктарны тудуг бригадазының база хойжуларның боттарының күжү-биле белеткээн бис. Ам бисте кыштаг бүрүзү кышка удур белеткеттинген.

Колхоз бүдүрүлгезиниң кол орулгалыг кезээ-болур мал ажылын улам экижидер, малдың баш санын, ооң продуктулуун көвүдедир дээш бүгү чедип алдынган чедиишкиннерни быжыглап, чаа чүткүл-биле ажылдаар бис.

БУЯНДЫ КҮСКЕ,
каттышкан хойжу бригаданың
бригадири.

БҮРЕННИҢ ШОЛБАНЫ

Чайлады харам чаап келген чаъс сөөлгү каш хонуктарда Бүренге мырыңай демир хууңдан суг куттулган чүве дег болган.

Балган-оол бир-ле ындыг хүн хөй кадарып үнген. Ону даштындан көөрге бодунуң назынындан арай аныяксыг, кырлаң думчуктуг, чазык шырайлыг кижи. Чаъстың түлүүнде ол куу-сарыг плажын, резин идиин кеткеш, чиңге-доруг аъдын мунупкан Тогдук деп черни белдеди, хөй хоюнуң соондан оожум чортуп олурган. «Бо хире дүктелип келген хураганнар ам кайын ажырар, шыырныгып аарый берзе-ле кончуг-дур», деп ол ажааган малынга сагыш човап, боданган. Чаашкын биче намдап, аязыр хире кыннып келирге, хойларын аал чоогунга доктаадып кааш, боду чанып келген.

— Че, бөгүн солун чүү болду? — деп, хүнзедир аалга келбээн болгаш, кадайындан айтырган.

Силиңмаа инээн саап ора: — Солун чүве-ле хөй...—дээш, чугаазын оон ыңай уламчылаваан. Павел Оттукович эжиниң чүнү дыңнадырын четтикпейн манап турган.

— Демин бригадир келгеш барды. Сени республиканың малчыннар Наадымынга барып киржир, аңаа чүве база чугаалаар кижи дидир — деп, демгизи ара үзүп каан чугаазын уламчылаан. «Ынаар баар хире чүнү кылыпкан улус боор бис» деп, Балган-оол бүдүү боданган: — Солун чүүлдер дыңнаар, көөр, харын эки ыйнаан, кады хап-ла оргай бис, кадай—деп, улуг идегелге өөрээнин илередиксээн.

— Бистиң эң «улуг дузалакчывыс»—Павликти канчаар бис, удавас кедээ Советтиң сессиязы база болур болгай—деп, кадайы аңаа база бир чаа чүүлдү дыңнатты.

Балганнарның ыг-бүлези эрткен чылын хой кадарып кирген, 450 баш хураганны хүлээп алган. Хой малдары ындыг амыр эвес-ле болгай. Ынчангаш олар малдың чемин, кыштаан эки белеткеп, республиканың ат-сураглыг малчыннары—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Лопсанчап, бөдүүн черлежи С. Бөрзек ээш, өскелерниң-даа арга-мергежилин өөренип эгелээн. Ынчангаш хойжулар эрткен чылын 47 тонна сигенни, 1019 боодал будук-бүрүнү белеткеп алган.

Бодунуң ажылының дугайында Павел Оттукович мынчаар чугаалаар:

— Чем чеже-даа хөй болза, ону таарыштыр чемгербес болза, база-ла [illegible]. Малды кадарарда, чемгередирде-даа агаар-бойдустуң байдалын билири чугула деп малчыннар сүмелеп турар. Ол [illegible] эрте үндүрбес, кежээ эрте кажаалаар. [illegible] хүнде үш удаа суггарар. Кыжын, баштай ыракы одарларга кадарар. База-ла курортта дыштанып турар улус ышкаш, одарладыышкынга-даа, суггарылгага-даа чаңгыс аай чурумну барымдаалаза чогуур. Хойнуң азыралы эки болурга, аарыг-аржык-даа чок болур чүве-дир.

Бо хураганнарны хүлээп ап тура, ооң баш санын 100 хуу камгалаар, хураган санындан 2,5 кг дүк кыргып алыр, 1000 боодал будук-бүрү белеткээр деп хүлээлге алган улус бис. Ба-рак кызып тургаш, сөзүвүстү-даа ээлеп, хураганнарывысты чүс хуу камгалап, хураган санындан 3,6 кг дүктү кыргып алдывыс. Ынчангаш күрүнеге 1 тонна 800 кг дүктү-даа дужаадывыс—деп, хойжу тайылбырлады.

Ам бо чылын ооң хүлээлгези база улуг. Кадарган хураганнары ам улуг хойлар болган. Келир чылын төрүүр. Кыштаанда 800 хой кирер кажаазының иштин апрель айда-ла аштап, бүрүн септеп алган. Хойларын чеди айны сөөлзүредир тарып боозадыр. Дүңгүш хойнуң хирезин бодааш, төрүүр 100 баш хойдан 95 хураганны, 3,5 кг дүктү алыр, 2000 боодал бүрү чемни белеткээр. Ооң хүлээлгези ындыг. Бо ажыл-агый чылында республиканың алдарлыг малчыны Салчак Бөрзекти социалистиг чарышка кыйгырар деп бодап турар.

— Хүрешке мергежирде мөге ки-

ЧУРУНТА: хойжу П. Балган-оол

Фотоолар В. Мольбинии.

Эге организацияларның ажылын бедик деңнелче

СЭКП-ның Кызыл хоорkомунга хоорайның албан черлериниң партия эге организацияларының секретарьларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Министерстволарның, эргелелдерниң болгаш өске-даа албан черлериниң партия организацияларының ажылынга чоруткан хыналдаларның түңнелин ук чөвүлел хуралга чугаалашкан. Ол дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң организас-партия килдизиниң эргелекчизи эш Г. В. Иванов кылган.

— Партия эге организацияларының эрткен чылын болган отчёт-соңгулдалыг хуралдарындан бээр чоруткан ажылын хынаан бис. Ол хуралдарга коммунистерниң берген санал-шүгүмчүлелдериниң күүселделериниң талазы-биле чүү кылдынганын, партия хуралдарын канчаар эрттирип, оларга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди канчаар калбартып, шиитпирлерниң күүселделерин организастап турарын, албан черлериниң ажылын экижидеринге парторганизациялар кандыг салдарлыг болуп турарын обкомунуң ол чоруткан хыналдазы тодараткан — деп, эш Иванов илеткелиниң эгезинге чугаалаан.

Ниитизи-биле 40 чыгыы эге организацияның ажылын хынаан. Аппарат-биле ажылды кайда-ла эки тургускан болдур, ында ниити ажыл эки чорупп турарын хыналда көргүскен. Эки ажылдыг парторганизацияларның чижээнге күрбанк конторазында партия эге организациязын (секретары эш Жулева) илеткелчи адаан. Мында бүгү коммунистер партийжи даалгаларлыг. Ооң күүселдезин партбюро хынап, негеп турар. Парторганизация ай санында баш бурунгаар бодап кылган план ёзугаар ажылдап келген. Партия хуралдарын белеткээринге болгаш ону эрттиреринге мында коммунист бүрүзүнүң киржилгезин идепкейжиткен. Кайда-ла коммунист бүрүзү партийжи даалганы эки күүседип турарыл, ол парторганизацияда ниити ажыл-херек доктаамал чорупп турар дээрзин ол организацияның дуржулгазы бадыткап турар.

Оон ыңай аптека эргелелиниң, Хөй-ниитиниң корум-чурум камгалал министерствозунуң база оон-даа өске организацияларның ажылының эки дуржулгаларын илеткелчи чугаалаан. Ол парторганизацияларның бюролары партия хуралдарынга коллективтерниң иштики амыдыралының чугаалажыры эң-не эргежок чугула апарган айтырыгларын ковчуг шын болгаш сагыңгыр шилип ап турар. Ынчангаш оларда партия хуралдары коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң-даа идепкейлиг киржилгези-биле эртип турары, санал-шүгүмчүлелдерниң болгаш шиитпирлерниң күүселдези дээш хүн-бүрүнүң ажылынга оларның тура-соруктуг киржип турары таварылга эвес.

Хыналдадан илерээн четпестерни маңаа оратор шыңгыы шүгүмчүлээн. Чамдык парторганизациялар план болгаш инициатива чокка ажылдап, ала-чайгаарлаашкынныг чорукче шилчип, коммунистерниң ажылга харыысалгалыг болур чоруун кошкадып турар фактыларны ол көргүскен. «Тыва суг тудуг» эргелелиниң, кедээ ажыл-агый министерствозунуң, амыдырал хандырылга эргелелиниң, Тываның ном үндүрер чериниң, «Тыва тудуг» трезиниң партия эге организациялары чамдык айларда план чок ажылдап тургулаан. Облсовпрофтуң партия эге организациязы чамдыкта эки планны кылып алза-даа, а ооң күүселдезин организаставаан фактыларны эш Иванов чугаалаан.

Кайда-ла партия хуралдары болбайн азы үзүктелип турар болдур, ында партийжи амыдырал кошкап, ажылга харыысалгалыг болур чорук чавызап эгелээр. Областың кадык камгалал министерствозунуң коммунистериниң ниити хуралы бо чылдың январьдан бээр болбаан. Садыг министерствозунуң партия эге организациязы сес айлар иштинде чүгле ийи удаа хурал кылган. «Тыва тудуг» трезиниң коммунистериниң ниити хуралы сес айлар иштинде болуп көрбээн. Ажаалга кассаларының эргелелиниң, респотребсоюзтуң, статистика эргелелиниң, чырыдылышкын министерствозунуң, культура министерствозунуң болгаш республиканың дээди судунуң партия организацияларының ниити хуралдары дыка үзүктелиишкинниг болуп тургулаан. Чамдык хуралдар ёзу барымдаалаан хевирге эрткилээн. Ылангыя садыг министерствозунуң партия организациязының бир хуралынга чүгле агитаторлар списогун бадылаан. Респотребсоюзтуң коммунистериниң хуралынга бараан саарылгазының айтырыын чугаалашкан. Партийжи, хөй-ниитичи амыдыралдың, политиктиг кижизидилгениң, партияның иштики организастыг ажылының, түс-түс коммунистерниң ажыл-чорудулгазының айтырыгларын ол организациялар чугаалашпайн турар.

Чамдык организацияларның удуртукчулары партия, хөй-ниити организацияларының ролюн көдүрерин, оларга даянып ажылдаарын бодавайн турар чижектерни бо чөвүлел хурал бүрүү шаап көрген. «Тыва тудуг» трезиниң эргелекчизи эш Безматерныхтың, культура министри эш Хомушкунуң аттарын маңаа чижек кылдыр адап, олар партия хуралдарынга безин идепкей чок киржип турарын шүгүмчүлээн.

Күрүне албан чериниң партия организациязы аппараттың ажылын болбаазырангайжыдарынга идепкейлиг салдарны чедирер, даандырган ажыл дээш бедик харыысалгалыг болур чоруктуң ёзузунга ажылдакчыларны кижизидер, күрүнениң сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле хемчеглер алыр, бюрократизм-биле болгаш ажыл чылзыр чорук-биле шиитпирлиг демиселди чорудар, албан чериниң, а ол ышкаш чамдык ажылдакчыларның ажылында четпестерниң дугайын оларның ээлеп турар албан-дужаалындан хамаарылга чокка чогуур партия органнарынга өй-шаанда дыңнадыр ужурлуг. Бодунуң бо уставтыг хүлээлгелерин багай күүседип турар парторганизациялардан негелдени СЭКП хоорkомунуң талазындан база-ла күштелдирзе чогуур деп түңнелди чөвүлел хурал кылган.

Ам партия эге организацияларынга отчёт-соңгулдалыг хуралдар эгелээр. Бо политиктиг кампанияга партияның эге организация бүрүзү, коммунист бүрүзү белеткелдиг ужуражыр ужурлуг дээрзин чөвүлел хурал чугаалашкан.

Бистиң корр.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында эң-не эрес-маадырлыг чоруун көргүскени дээш маадыр хоорай Севастопольга Тиилелгениң 20 чылын холбаштыр Ленин орденин болгаш «Алдын Сылдысты» тывыскан.

ЧУРУКТА: Севастополь. Ушаков аттыг шөл.

СЭТА-ның фотохрониказы.
Фото **К. Куличенконуу.**

Мергежилди чедип алыр

Амгы үеде Тываның улуг тудуглары хөй санныг тускай мергежилдиг ажылчыннарны негеп турар. Шак ындыг тудугжуларны белеткээринге Кызылда март айдан эгелеп ажыттынган 35 дугаарлыг профессионал-техниктиг училище улуг рольдуг болур. Бо училищениң онзагай чүүлү болза, өөредилгени бүдүрүкчү күш-ажыл-биле быжыг холбап турары болур. Бир-ийи чыл эрткен соонда училище тудугнуң кадрларын — бызаңчыларны, дашчыларны, штукатуржу-малярларны, сантехниктерни болгаш электромонтерларны тудугларга бере бээр.

Училищеде ийи чүс сургуулдар улуг сонуургалдыг өөренип турар. Тускай эртемнерден аңгыда аңаа математика, эстетика, обществоведение эртемнериниң талазы-биле билиглерни алыр. Бо өөредилге чылында училищеге 100 оолдар, кыстарны немей хүлээп алырын чарлаан. Сургуулдар күрүнениң долу хандырылгазынга турар. Бир эвес училищени чедиишкинниг доозар болза, тудугжу мергежилиниң разряды база бедик болур.

Ам училищеде чеди бөлүк бар, оларны мастерлерге быжыглаан. Майдан эгелеп училищеде бүдүрүлге практиказы чорупп эгелээн. Училищени тудуг материалдары, херекселдер-биле Тыва тудуг трези хандырар. Ол талазы-биле дузаны ап турар бис. «Көк-Тей», «Межегей», совхозтарда, Сарыг-Сеп суурда чаа туттунган объектилерге электри чырыын училищениң электриктер бөлүү кирипшкен. Улуг эвес бажыңнарның электри дамчыдылгазын эки билип алганын Сергей Гилев, Валерий Оюн, Михаил Спиридонов олар көргүскеннер.

Мастер Бузуновка баштаткан сантехниктерниң бөлүү комсомолчу шалыпчы тудуг—Ак-Довуракка практиказын эрттирип ажылдаан. Ында чаа школаның санитар-техниктиг ажылдарын олар хуусаа бетинде—10 хонук мурнай дооскан. Оолдарның эки ажылдаанын тудуг чери демдеглээн. Ол бөлүкте Моңгуш Эрес-оол (Чөөн-Хемчиктен), Виктор Густенков (Каа-Хемден), Мөңгүн-оол Биче-оол (Улуг-Хемден) ышкаш сургуулдар шилип алган профессиязын эки билип ап турарын бадыткаан.

Бо хүннерде бүдүрүлге практиказы училищениң бодунуң объектизинде эртип турар. Удавас тудугжулар хүнү. Ол байырлалга төлептиг ужуражыр дээш сургуулдар 5 общежитиени, 2 өөредилге мастерскаязын, столоваяны, чуртталга бажыңнарын азы 7000 дөрбелчин метр шөлдүң штукатура ажылдарын кылып турар. Ол ышкаш бус-биле одалганы сургуулдар боттары кылыр. Ам 2 общежитиени дооскан, артканын тендүрүп турар. Ажылды чогуур хуусаазында эки шынарлыг доозар сорулгалыг. Ынчангаш бөлүктер аразында социалистиг чарышты калбарткан. Эрткен айның чарыжынга бирги черни мастер Шеховцевке удурткан уругларның дөрт дугаар штукатуржу бөлүү алган. Ол быжыг найыралдыг коммунистиг күш-ажыл бригадазының курлавыры деп бедик ат дээш демисежип турар бөлүк Шушенскоеде Владимир Ильич Ленинниң Музейинге экскурсиялап чораан. Тергиин эки ажылдаан 7 өөреникчи Чагытай хөлде туристер лагеринде дыштанып турар.

Училищениң мурнунда салдынган сорулгалар хөй. Бир дугаарында чаа училищениң материалдыг баазазын тургузуп алыры болур. Октябрь 2-де болур профессионал-техниктиг училищелерниң күрүне системазының 25 чыл оюнуң байырлалынга төлептиг ужуражып, бердинген сорулгаларны күүседир дээш мастерлер, башкылар болгаш сургуулдар коллективи күжениишкинниг ажылдаар.

Б. ОЮН,

Кызылдың № 35 профессионал-техниктиг училищезиниң директорунуң оралакчызы.

ТҮҢНЕЛ БАГАЙ, БЕЛЕТКЕЛ КОШКАК

(Автоэргелелдиң партия, ажыл-агый активи)

Тываның транспортчуларының чартык чылда чедиишкиннерин түңнеп, республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга ам удавас барып чаа дүжүттүң тараазын ажаап алырынга киржир талазы-биле белеткелдиң чоруп турарының дугайын июль 27-де болган автоэргелелдиң партия-ажыл-агый активинге чугаалашкан. Активке кол инженер **К. А. Бакеев** илеткел кылган. Ооң илеткелинде техник-экономиктиг көргүзүглер, хөй сан-түң колдаан. Автопарктың күчүзү улгадып турарын, Тываның экономиктиг хөгжүлдезин шапкынчыдарынга күрүне улуг дуза чедирип турарын кым-даа билир. Бистиң республиканың кедээ ажыл-агыйынга бо чылын безин күрүне 40 автомашинаны бергени ол дугайын херечилеп турар болгай. Сан-түң көргүзүглерни, экономика талазы-биле быжыгыышкынны улуг илеткелге анализтээри чугула болбайн аан. Ынчалза-даа ол бүгү көргүзүглерниң кол үнер дөзү—кижилерниң дугайын, оларның-биле ажылды кол инженер илеткелинге оюп каапкан.

Техник-экономиктиг көргүзүглер чогум-на материалдыг чүүлдерни бүдүрүп турар кижилерден, бо таварылгада автомашина чолаачыларындан, септекчилерден болгаш өске-даа транспортчуларның чүткүлдүг ажыл-ижинден хамааржыр дээрзин мындыг чижектен тодаргай көрүп болур. Пассажирлер АТК-зындан Хунажык биле Бычков деп ийи чолаачы бар. Оларның кайызы-даа автобус чолаачызы, кайызы-даа автомашиналарын чаңгыс хүн эдилеп эгелээн, маркалары безин чаңгыс, үнүп турар оруктары база-ла дең чыгы. Кижи бодаарга оларның чедип алыр түңнели база-ла дөмей болгу дег. Шынында ындыг эвес. Хунажык хүн бүрү чормазын ажыр күүседип турар, 6 айда планныг даалгазын 105,6 хуу күүсеткен, а Бычков — хүн үлүүн болганчок-ла күүсетпес, чартык чылда планныг онаалгазын 90 хуу-ла күүседип шыдаан. Бо ийи кижиниң ийи аңгы көргүзүү чүнү херечилеп турарыл ынчаш? Бир-ле дугаарында автоэргелел-даа, ооң чагыргазында автоажыл-агыйлар-даа кижилер-биле ажылды кошкадып турарын херечилеп турар.

Эш Бакеевтиң илеткелинде ийи чурагай көскү болган. Ол саннар кадрлар-биле ажылга хамаарышкан болганда, орта доктаап көрээли. 813 биле 850—баштайгызы автоэргелелдиң бо эрткен чартык чылда АТК-ларга хүлээп алган ажылчыннары-дыр, а сөөлүндээзи—ол-ла үениң иштинде ажылдан үндүрген ийикпе, үнүп чоруткан кижилер-дир. Кижилерниң, ылангыя чолаачыларның ажылдан үнер-кирер чоруу автоэргелелдиң АТК-ларында аарыглыг айтырыг болуп артпышаан.

СЭКП обкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун каш квартал улаштыр бирде респотребсоюз АТК-зы, чамдыкта коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТК-зы алгаш баар, а автоэргелелдиң АТК-лары чыл чедир ооң бараанын көрбейн келген, а бо чылдың ийиги кварталында база-ла ол тукту коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТК-зынга былаадыпканнар. Оон-биле-ле оларның чартык чылда кылган ажылының түңнели көскү чедиишкин чок дээрзи билдине бээр. Ниитизи-биле багай эвес көргүзүглерлиг болган АТК-лар ында чок деп болбас. СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлели чартык чылда автоажыл-агыйларның аразында социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп тура, тиилекчи болган коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТК-зының коллективинден аңгыда, Кызылдың № 2 АТК-зын (начальниги Г. Б. Николаев) эки көргүзүглерлиг болганын демдеглээн. Пассажирлер АТК-зы биле ады үнген № 2 АТК чеди чылдың кол көргүзүглерин безин чедиишкинниг доосканнар. Ынчангаш өске авто ажыл-агыйлар олардан үлегер ап болур ышкажыл.

Мурнунда автоэргелелдиң АТК-ларындан социалистиг чарыштың тиилекчизинге-даа санадып турган, бүдүрүлгечи көргүзүглери-даа бедик болуп келген автоажыл-агый — Кызылдың № 1 чүък АТК-зы бо чартык чылда чөгенчиг ажылдаан. Ийиги кварталдың бердинген онаалгазын күүседип шыдавайн барган автоажыл-агыйларның аразында ук АТК-дан аңгыда Кызыл-Мажалыктың, Хову-Аксының АТК-лары кирип турар. Бо эргелелдиң АТК-ларында план күүселдези дээш демиселдиң кол шимчедикчизи—социалистиг чарыш кошкак чорупп келген. Чеди чылдың сөөлгү чылының үшкү кварталында шак ындыг четпестер турбас кылдыр ажылдаары кол сорулга болуп турар.

Экономика талазы-биле бистиң АТК-ларывыста чүү көскүленил деп айтырыгга харыылаары берге. РСФСР-ниң автомобиль болгаш чазаглыг орук Министерствозунуң шугумунда Тыва автоэргелел чаартыкчы болгаш чогаадыкчы саналдар талазы-биле 57-ги черни ээлеп турарын айтырга-ла четчир. Техниктиг болгаш экономиктиг айтырыгларны чогуур деңнелде тургуспаанындан база чолаачыларның ортузунга кижизидилге ажылынче кичээнгей салбайн турарының уржуу-биле техниктиг айыыл чок чоруктуң дүрүм чуруму үреттинип турар, озал-ондактар болуп, орулгалар эвээжеп турар болу берген.

Күскү дүжүт ажаап алыышкынынга болгаш малга чулуктуг чемнер белеткежиринге транспортчуларның киржир өйү хүн бүрү чоокшулап орар. Ындыг турбуже орта автоэргелелдиң АТК-ларындан херек кырында бо хүннерге чедир чаңгыс-даа автоажыл-агый белен эвес болуп турары бо активтен илерээн. Эргелелдиң АТК-лары бо чылгы чаа дүжүт ажаап алыышкынынга 700 хире автомашинаны, 170 хире прицепти чорудар ужурлуг. Ол сезоннуг ажылга эки белеткелдиг ужуражыр болгаш колхозтарның база совхозтарның шөлдеринге чаа арга-дуржулгаларны ажыглап тургаш ажылдаарын № 1, 3 АТК-ларның коллективтери хүлээнип ап, ол талазы-биле чарыштың эгелекчилери болганнар.

Тараа сөөртүлгезинге болгаш силос дажыглаарынга белеткеп турар автомашиналарының артык кезектери чедишпейн турарының база автосептелге заводу септелгени саададып турарын хуралга санал берген эштер Амиров (Чадаана АТК-зының начальниги), Гарин (Минусинск АТК-зының кол инженери), Корнев (Хову-Аксы АТК-зының кол инженери) олар хомудап турганнар. Автосептелге заводунуң директору эш Самоиленко бодунуң удуртканы бүдүрүлгениң адрезинге болган шүгүмчүлелди тоовайн, янзы-бүрү чылдагаан-биле бодун агартынарын оралдажып турар. Заводка септедип каан кезектер үр чыдар, шынары багай болуру маргыжар аажок фактылар болу берген. Хуралдың киржикчилери бүгү автоажыл-агыйларның ажылдакчыларынга кыйгырыгны бир үн-биле хүлээп алган.

ПАРЛАТТЫНМААН ЧАГААЛАРНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ИЕНИҢ ХОМУДАЛЫ

Колхозчу Донгак Кара-кыс бот-ие. Ол уруунуң-даа, бодунуң-даа амыдыралын бодааш, саанчылаарынга азы колхоз бүдүрүлгезиниң өске-даа ажылынга кирерин күзеп, артель баштаар черинге билдириишкин киирген. Даргаларым мени кандыг-бир ажылга таарыштыр киирер боор деп, ол ие ынчаар бодап турган. Ындыг-даа болза ооң бодалы бүтпээн. Колхозчунуң ажылдаарынга колхозу дузалаар ужурлуг. Оон башка, кайы чер, кым аңаа дузалаарыл?

Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң баштаар чериниң даргазының оралакчызы, кол зоотехник Д. Демир-оол колхозчунуң дилээн кичээңгейлиг өөренип көрбээн болгаш ону ажылга киирип шыдавазының дугайында харыы берген. Харын-даа, удуртукчу кижиниң мөзү-шынарынга дүүшпес аажы-чаңны ол үндүрүп турган. Бо дугайында Донгак боду хомудап, чагаа бижээн. Ооң чагаазын СЭКП Бай-Тайга райкомунга редакция шилчиткен.

— Хынап көөрүвүске, колхозчунуң чагаазында хомудал шын болган. Колхозтуң парткому иениң хомудалын чугаалашкаш, чоокку үеде ону ажылга киирер дугайында артель баштаар черинге даасkан болгаш Д. Демир-оолду хемчег алган — деп, партия райкомунуң секретары эш В. Санаа биске харыылаан.

ШЫНГЫЫ САГЫНДЫРГАН

Түр үеде качыгдалга таварышкаш, колхозчу О. Адар-Даң болгаш оон-даа өске чамдык колхозчулар «Совет Россия» колхозтуң баштаар чериниң даргазындан дуза дилеп, конторага келген. Оларның айтырыынга дарга ээн-чөвүн-даа чугаалавайн, силерни хандырып шыдавас мен дээрзиниң дугайында шыжыгып, шуугап харыылаан. Ынчангаш олар тургускан айтырыының талазы-биле дуза ап шыдаваан.

Бо дугайында кедээ корреспондентиниң шүгүмчүлелдиг чагаазын хынаарга, шын болган дээрзин СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш М. Сухачев редакцияга харыылаан. Колхозтуң парторганизациязының бюрозу колхоз даргазы В. Дубатовтуң кайы-хамаан чок чүве чугаалап шуугаар, колхозчуларга каржы-доңгун чоруун чугаалажып көрген болгаш ону партия талазы-биле шыңгыы сагындырган.

жи биле хүрежип өөренир, ажылга мергежиирде мурнакчы биле чаржып өөренир херек—деп, Павел Балган-оол чугаалап турар.

Павел Оттукович малчын боордан аңгыда шагдан тура-ла хөй-ниитичи кижи. Ол Ильинка кедээ Советиниң депутады, агитатор, Ада чурттуң улуг дайынының киржикчизи, тыва экитурачыларның бирээзи, Бүрзекейниң взводунуң пулемётчиги чораан.

Ол 1948 чылдан бээр партия кежигүнү. Бодунуң билиин, ажылының мергежилин кезээде бедидип, солун, сеткүүлдерни доктаамал номчуп турар.

Ооң ындыг төлептиин үнелеп, чон ону кедээ Советтиң депутадынга соңгуп алган. Депутат хүлээлгезин ол ак сеткилдиг күүседип, бодунуң 25 дугаар соңгулда округун өй-өйде кезип, соңгукчулары-биле ужуражып, отчёдун берип турар. Депутат-малчын четпестерни эдип алыр дээш шудургу демисежип чоруур. Чоокта чаа районнуң малчыннарының чөвүлел хуралы болган. Аңаа бодунуң колхозу биле «Тиилелге» колхозтуң малчыннарының хандырылгазын деңнеп чүве чугаалаан. Ленин аттыг колхозта ол талазы-биле байдал ыракта эки.

Уруглар иези, бичии хойжу — Павлигин чемгерип кааш, улуг хойжу Павелдиң чанынга кээп:

— Че, чүнү чугаалаар дижик сен, чугаалам?—деп, айтырган.

—Оо, шынап, хөлзээр дээш уттупкан-дыр мен. Дыңна, чугаалап берейн —дээш, ол бижип олурган чүвезин ара сокcап каан.

— Дем аан, чаъс аразында ыжык черже дээш, хойну арга шазынче чоокшуладып бар чор мен. Ынчап чорумда, ыдым кезек ээргилээн соонда, куду-ла халып батты. Баштай херек-ке-даа албадым. Ыт туруглады ээре бээр орта, чүү бар эвес дээш, ынаарла чортуп баттым. Ыяш аразы-биле чортуп олурумда, хенертен аъдым хойлуккаш былдай дүштү, мен безин бичии черден ызыртындым. Ам көре бээримге, менден таптыг-ла 200 метр хире шыргай аразында кончуг улуг даг иргээн, хайыракан аан, бо тур де! Куйгам безин изиш кылынды. Ыт шагда арлы берген. Ах, боо чок, хараадапчыын кандыг дээрил аан. Ам канчаар боор, кезек када кезе кайгажып алган тур бис.

— Кончуун, чоп турар чүвел! — дээш, Сиилиңмаа кончуттунган.

— Ынчап тура, хайыракан бир-ле кезипкен чүве дег, алгыра каапкаш, ыяш-дашты чажырадыр халып ыңай болду—дээш, бичии боданып оргаш: —Черле ынчаш, бо малчыннарга боо чөпшээревес, кижи кайгаар чүве. Малчыннар черниң черинге чурттап, хүн-дүн дивейн мал-маган-биле кезээде черге чоруур боор-дур. Азыраан малче-даа, ал-ботче-даа адыг, бөрү халдап, айыыл кылза канчаар?! Чүнүң-биле удурланыр боор? Хөйнүң хөреңгизин кадагалаан малчыннарга, камгалаар болгаш камгаланыр чепсек—боодан чөпшээреп бээр болза дээрге, сагышка четтирбес боор-дур ийин—дигилээш, малчын катап бижиттине берген.

— Сен харын Кызыл кирер кижи ол айтырыгны тургусуңза эки эвес чүве бе, мен сени Наадымга чугаалаар чүвезин чугаалаар дээн кижи-дир деп бодадым, хайыракан чугаалай бердиң. Мен-не ынаар хөй кадарбас мен, ай—деп. Сиилиңмаа арай сестип чугаалаан.

— Ында ижээн белеткеп тур боор ол. Кыжын харын аалдаар чүве, кортпа, хой оъттаар черже кайын кээр ол —дигилээш, бижээн чүвезин кадайынга көргүскен.

Улуг хойжу Павел Балган-оол республиканың мурнакчы малчыннарының Наадымынга барып, амыдыралы солун кижилер-биле ужуражып чугаалажыр аас-кежиктиг болган.

Бүрениниң шолбаны ынчаар улам чырып хып турар.

Л. ЧАДАМБА.

★

Петр Александрович Кузьмин коммунал ажыл-агый министерствозунуң АТК-зының хоочун ажылчыннарының бирээзи. Дуржулгалыг токарь хол-биле кылыр ажылдарны механизастаары дээш чаа-чаа чаартыкчы саналдарны киирип келген. «ЗИЛ» автомашинаның соңгу көвүрүүнүң чартык өзээниң халывынга ховул кылыр херексел кылган чаартыкчы саналы үнелелди ап, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар.

ЧУРУКТА: П. А. Кузьмин.

Сөзү болгаш фотозу
И. Целищевтии.

★

Ыяк белеткеп алган

Чөөн-Хемчиктиң Хайыракан сес чыл школазының парталар салып каан класстарынга кире бергеш, «Кирип моорлаңар, уруглар» деп чугаалаксаазы келир. Районда база бир школа келир өөредилге чылынга белен болганы ол. Директор С. Кууларның, ажыл-агый эргелекчизи С. Донгактың удуртулгазы-биле школаның ажылчыннары септелгени боттары кылганнар.

Ылаңгыя школа аштакчылары Сат Сыртык, Сат Кара, интернат аштакчызы Сат Агдаа, повар Куулар Бүрүңмаа септелгеге кызымак ажылдааннар. Кылдынган чүүлдер мындыг. Класстарны, физика, химия, биология кабинеттерин, библиотеканы, радио белдирин—шупту 16 өрээлди чугайлааш, дозулаан. Парталарны, столдарны септеп будааш, класстарда салган. Уруглар чурттаар дөрт өрээл интернатты штукатурлап чугайлааш, дозулааш, оруннарын өрээлдерде киирип каан.

Интернаттың ханазын штукатурлап хоюглаарынга директор боду киришкен. Столоваяның печказын бускаш, катап кылып, ханазын чугайлап, шалазын будаан, чемненир столдар белен. Башкылар чурттаар сес квартиралыг бажың септеттинген.

Колхозчу Сат Мунзук хүндүс артель бүдүрүлгезинге ажылдавышаан, уругларының өөренир школазының септелгезинге хостуг шактарында сагыш човангыр киржип келген. Ол бир печканы боду кылгаш, ужунуң иштин аштап, база үштү септешкен, херекселдер складын кылырынга дузалашкан.

Школаның, интернаттың база столоваяның бүгү септеттинген чүүлдерин хынамчалыг эки кылганы илдең. Септелгени чогуур үезинде кылып дооскан буянныг кижилерге өөрүп четтириишкинни илередири күзенчиг. Шынап-ла, олар ам өөреникчилерге: «Кирип моорлаңар, уруглар» деп чоргаарал-биле чугаалаар эргелиг.

С. ПАВУ.

Ханы күзел

Чооду Лилия 8-ки классты дооскан соонда кандыг бир тускай эртемни чедип алырын күзей берген. Кызылдың садыг-кооператив училищезинге киргеш, 1962 чылда дооскан. Аныяк садыгжыны горпо баштаар чери Кызылдың уруглар барааның садыынче чоруткан. Ажылдап эгелей бээрге, төрелдери болгаш эш-өөрү чүүл-бүрү сөстерни чугаалап турган:

— Садыг ажылы коргунчуг, чаңгыс сан чазарынга-ла судтаар, шииттирер. Болбаан-на ажыл шилип алгандыр сен...

Чооду ындыг чугаалар дыңнааш, шынап-ла, чүү болур ирги мен—деп бодап, коргуп-даа, чаа хупура, бир эвес серемчилелдиг ажылдаар болза, сан-түңнүг бараан канчап баарыл ол деп бодунга бүзүреп, дуржулгалыг садыгжыларның сүмезин ап турган.

Лилия бир-ле эртен магазинге чедип келирге, «магазинче оор кирген, үрегдел, тонагдал» болган—дижип, хөй улус мөөңнешкен, истелге кылып турган.

Мурнундагы чугаалар ам-на сагыжынга кирип келгеш, караанын чажы төктүп кээп, хөй-ле чүүлдер бодалынга кирген «Садыгжылар, бистерге-ле дүжер боор, та чежени алган... Бир эвес ону төлээр апарза, сес уругларны өстүрүп каан кырган авамның пенсиязы-биле төлээр, школада өөренип турар дуңмаларының дугайында чүнү канчаарыл, бир эвес ада кижи бар болза, эки-ле турган ийик. Чаңгыс авамдан башка чоргаарланыр кижим бар эвес, шыны-биле чугаалаарга, күрүнениң, садыгның өнчү-хөреңгизин төледири албан-на болгай. Садыгжылар төлээр болу берзе, мен чүнү бээр ирги мен... Аас-кежик болуп, хоптак оорлар туттурза, кандыг эки болур ийик» деп, хөңнүн чазай бодап-даа турган.

Садыгны санаарга уруглар хептери, дыка хөй түңнүг барааннар чок болган. «Чүге-ле садыглай бержик ирги мен!» деп, ийи хондур муңгарап, ажылдаар-да, чугаалаар-да хөңнү чок чоруп турда, оорлар туттурган, барааннар тывылган дугайында медээ келген.

Лилия Бойгаровна ол магазинге бир чыл ажыр ажылдап чоруй чүвениң уг-шиин билип, ажылынга мергежип, коллективи болгаш садып алыкчылар ону хүндүлээр болу берген. Горпо баштаар чери аныяк уругнуң кызымаккай, угаангыр күш-ажылын үнелеп көргеш, Хүндүлел бижик-биле шаңнаан.

1964 чылда Чоодуну № 1 төп бараан магазининче шилчиткен. № 1 магазинниң пөс-таавы барааннарында коммунист Агрипина Николаевна Скрипальщикова эргелекчилээн дөрт садыгжы ажылдап турар.

— Садыг ажылының эки болуру чүүден хамааржырыл?— деп Лилия Бойгаровнадан айтырдывыс.

— Бригаданың кежигүннери найыралдыг, садып алыкчылар-биле ханы харылзаалыг, оларга ээлдек, дыңнангыр, эргелекчиниң билии бедик, дуржулгалыг болза, ынчан садыгның ажылы эки болуру чугаажок— дээш, ажылынче далажы берди. Бир чай аразында база айтырдывыс:

— Чээрби хар чаа четкен аныяк кижи-дир силер, садыг ажылы силерге кайы хире тааржыр-дыр, бир эвес уран-чүүл ажылдакчызы болзуңарза кандыгыл?

—Эң баштай садыглап турумда, хөй түңнүг хөреңгини хүлээп алгаш, ооң харыысалгалыын бодап келгеш, коргар-даа турган мен. Сөөлүнде, ажылга чаңчыга бээрге, солуну кончуг болу бээр чүве-дир. Уран-чүүлге база-ла ынак мен. Ынчалза-даа шилип алган кол эртемим садыг ажылы. Ам Иркутскиниң садыг-кооператив техникумунда бот-өөредилге-биле өөренип турар мен. Ону дооскаш, институтка кирер дээн планым бар ийин...

Чоодунуң дугайында бригадир Агрипина Николаевна Скрипальщикова мынчаар чугаалап олурар:

«Лилия кончуг-ла бүдүштүг, томаанныг кыс болгай аан. Ажылынга харыысалгалыг, дыңнангыр, садып алыкчыларга ээлдек, шынап-ла кижи сеткилинге тааржыр уруг. Ам өөренип чоруур деп турар. Ындыг эки кижилерни өөредири чугула харын...»

Ол аныяк садыгжының ажылынга, өөредилгезинге улуг чедиишкинни, аас-кежиктиг болурун күзеп каалы.

С. БЮРБЕ.

Телеграф медээлеп дамчыдып тур

Бедик үнелээшкин

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң чазаалың экономика төлээлери Совет Эвилелинге, КУР-га болгаш социалистиг өске-даа чурттарга чоокта найыралчы аян-чорук кылган дээрзин моон мурнунда дыңнаткан болгай. Ол экономика төлээлериниң баштыңы, ВДР-ниң премьер-министриниң оралакчызы Ле Тхань Нгиниң бо аян-чоруктуң түңнелдериниң дугайында илеткелин Вьетнамның Демократтыг Республиказының Национал хуралының Доктаамал комитеди бодунуң хуралынга дыңнап, чугаалажып көрген. Комитет бо айтырыгның талазы-биле дыңнадыгны хүлээп алган. ВИА агентилелдиң дамчытканы ол дыңнадыгга төлээлерниң аян-чоруунуң түңнелдерин бедии-биле үнелеп, ВДР-ниң улузунга болгаш чазаанга көргүскен ак сеткилдиг дузаламчызы болгаш деткимчези дээш акы-дуңма социалистиг чурттарның чазактарынга болгаш улустарынга өөрүп четтиришкинниң сагыш-сеткилиниң ханызындан илергейлеп турар.

Акы-дуңма социалистиг чурттар-биле бистиң төлээлерниң чарган дугуржулгалары болза, Вьетнамның Демократтыг Республиказынга ооң экономиказын хөгжүдер, камгаланыр аргазын быжыглаар, америк агрессорларны ажар тиилелгени чедип алыр херекке улуг дузаламчыны көргүзерин баш бурунгаар көрүп турар деп, дыңнадыгда чугаалап турар.

~~◆~~

Чаа халдаашкын

ХАНОЙ. (СЭТА). Хөй бөлүк америк самолёттар июль 28-те Вьетнамның Демократтыг Республиказының агаар делгемиңче шургуп кирип, халдаашкынны кылган. Тхань-Хоа, Нги-Ан, Шон-Ла можуларда хөй чурттакчы чоннуг районнарны, а ол ышкаш Нам-Динь хоорайның үлетпүр объектилерин болгаш чуртталга кварталдарын ол самолёттар бомбалаан деп, Вьетнам информация агентилели дамчыдып турар.

◆

Партизаннар атакалары

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА) Сайгоннуң барыын талазынче 120 миль ырак черге мурнуу-вьетнам партизаннар мурнуу-вьетнам шериглерниң кезектерин атакалаан дээрзин ЮПИ агентилел дамчыдып турар.

Ооң-биле кады мурнуу-вьетнам патриоттар Чу-Лай шериг баазазының районунда таңнымылдап чоруп турар америк далай чадаг шеригиниң отрядын атакалаан.

◆

Хүрээже халдаан

НЬЮ-ЙОРК. Сайгондан мурнуу чөөн талада 40 миль черде турар сарыг-шажын хүрээзи агаардан халдаашкынга таварышкан, ооң түңнелинде 12 ламалар өлүрткен болгаш балыглаттырган. Тускай барымдааларны алгаш, ЮПИ агентилелдиң корреспондентизиниң Сайгондан дамчытканын ёзугаар алырга, халдаашкынны «алдаг-биле кылган» болуп турар. Ынчаарга халдаашкын кылып турган самолёттар америк азы мурнуу-вьетнам шериг-агаар күштеринге хамааржып турар бе дээрзи илереттинмээн. (СЭТА).

АЖЫЛЫН ДООСКАН

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының IV пленуму ажылын дооскан. ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң чанында планнаашкын комиссиязының даргазы Стефан Ендриховский пленумнуң түңнелинде санал берген.

1966—1970 чылдарда ПУР-нуң улус ажыл-агыйын планнаарының болгаш эргелеп башкарарының системазынга өскерлиишкиннерниң угланыышкынын айтып турар доктаалды пленум хүлээп алган.

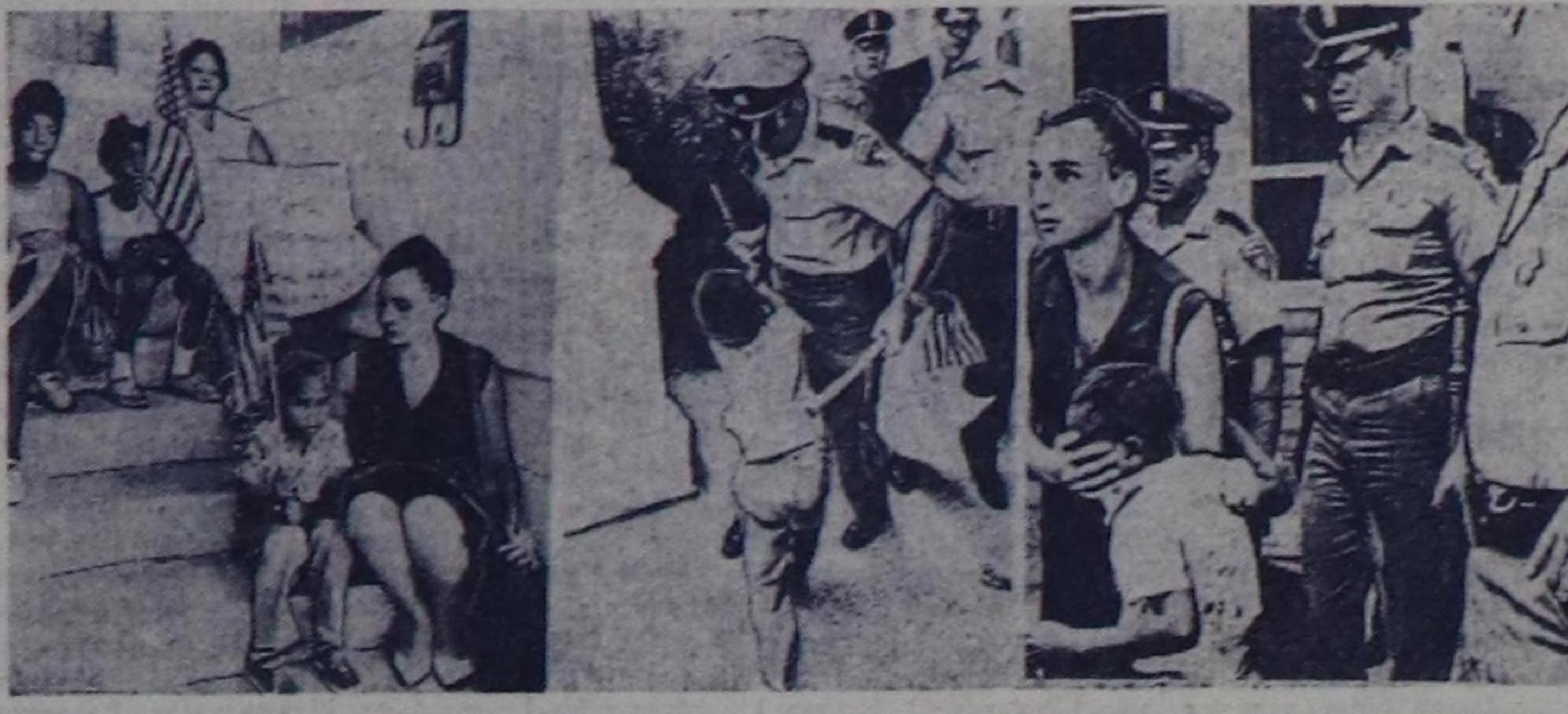

Бо фоторепортажты Миланда неделя бүрүзүнде үнүп турар «Эуропе» солунга парлап үндүрген.

Джексон хоорайда (Миссисипи штат) анаадагызы дег чайгы хүн. Губернатор чериниң ортузунуң чадаларында бөлүк каш кижилер **(солагай талазында чурук)**. Ол дээрге беш негрлер — Элен Куин дөрт уруглары-биле, ак кештиг херээжен Джун Файнер олар-дыр. Оларның холунда АКШ-тың туктары болгаш плакаттар. «Полицейжи араатанзыг чоруктарны соксадыр», «Конгресстиң дүрүм чок ёзу-биле соңгуттурган беш араатаннарының мандаттарын казыыр»—деп ол плакаттарда бижээн. Штатта негрлерни соңгулдага кириштирбейн турар деп чүве билдингир болгай.

Элен Куинни болгаш ооң оглун ында эки билир. Эрткен чылдың сентябрьда расистер ооң чурттап турар бажыңынче бомбаларны октаан. Ынчаарда ооң бичии оглу Антони балыгланган. Бөгүн Файнер-биле ооң кожа олурары ол.

Чадаларга чыскаал эрттирип олурган ийи херээжен кижиге болгаш дөрт уругларга удур Миссисипи штаттың полициязының таңныылдарын чоруткан. Ол бужарчүдек полицейжилер күштү ажыглааннар **(ортузунда чурук)**. Бичии Антони аажок удурланып турда-ла, ооң холундан америк тукту болгаш плакатты ушта тыртып алган. Ол бичии оол аажок ыглап эгелээн. Ынчангаш Джун Файнер ону оожургадырын хей-ле оралдашкан.

Удурланыышкынны баскан. Миссисипи штатта Джексон хоорайга анаадагызы дег хүнде болган бүгү төөгү бо-дур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ГВИНЕЯДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Француз ниитилежилгениң недергей колониалисчи дерзии конституциязын Гвинеяның чону хүлээвейн барганындан бээр чеди чыл эрткен. Франция-биле «сырый харылзаалар» деп сөстер чүнү айтып турарын колониалдыг кулдандырыгның 60 чыл болган аар-берге дуржулгазындан көрүп билген үш миллион гвинейлер метрополия-биле кандыг-даа харылзаазын үзер деп шуут чугаалаан. Гвинеяның демократтыг партиязынга баштаткан чон хамаарышпас чорук дээш бадылаан. Ынчангаш Гвинея республика төрүттүнген... Француз колонизаторлар аныяк республикага удур экономиктиг дайынны чарлаан. Франция дүжүметтерин болгаш тускай эртемниглерин дедир кыйгырты берген. Рудниктерниң болгаш заводтарның дериг-херекселдерин алгаш барган.

Гвинеяның улузунга социалистиг лагерьниң чурттары дузалажып, инженерлерни болгаш башкыларны чорудуп, машиналарны-даа берген болгаш Гвинеяның дашкаар үндүр садыглаар кол чүүлү болур хөй бананнарны садып алырынга чөпшээрешкен, ынчангаш саң-хөө талазы-биле бергедээшкиннерден үнүп келир арганы ол чуртка берген.

Совет Эвилели Гвинеяге улуг дузаны чедирген. Украинадан болгаш Сибирьден барган геологтар алмазтар тывыжының талазы-биле үлетпүрнү катап тургузарындан аңгыда, харын Барыын Африкага кимберлит даңзаларын бир-ле дугаарында Гвинеяга ажыткан. Оларның бирээзин гвинейлер «Тайбыңның даңзазы» деп адаан. Ол ам дээрге гвиней алмазтарның барык 60 хуузун берип турар. Гвинеяның шыргай арга-арыгларының аразынга аажок ыржымналып калган Наерекор хоорайда ыяш дилер завод ажылдай берген, ону база ССРЭ-ниң болгаш Гвинеяның аразында кады ажылдажылганың планнарынга дүүштүр туткан. Совет ужудукчулар гвиней өөрү-биле кады «Эр-Гине» дээр хамааты аэрофлоттуң национал компаниязында, а совет башкылар — политехниктиг институтта болгаш школаларда ажылдап турар. «Гвинеяның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң херээнге Совет Эвилелиниң көргүзүп турар ак сеткилдиг дузаламчызын сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур бис»—деп, президент Секу Туре бистиң чуртувусче ужудуп үнүптериниң мурнуу чарыында медеглээн.

Бодунуң экономиказын тургузарынга, ылаңгыя мурнунда колониалдыг дарлалга чораан чуртка, чеди чыл хуусаа эвээш болуру-ла чугаажок. Ынчалза-даа Гвинея Республиканың экономиказын быжыглаарынга улус ажыл-агыйының күрүне планнаашкыны улуг ужур-дузалыг болган. Гвинея бодунуң акша валютазын тургускан, франк акша зоназындан үнген, даштыкы садыгга контрольду тургускан, алмазтың болгаш алдын тывыжының үлетпүрүн национализастаан. Хамаарышпас хөгжүлдениң чылдарында тургустунган индустрияның 30 чаа бүдүрүлгелери Гвинея ышкаш ындыг бичии чуртка улуг чурагай-дыр.

Гвинеяга чоокта чаа экономиктиг хөгжүлдениң чеди чыл планы хүлээп алдынган. Ында кол чүүл — чоннуң амыдырал деңнелин көдүрери, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедири, бодунуң үлетпүрүн тургузары болуп турар. Ээлчегде чүл дээрге Барыын Африкага гидроэнергетиканың аажок улуг бүдүрүлгезин — Конкур хемге ГЭС-ти тудары, Конакри хоорайга 1967 чылда-ла чуртка 44 миллион метр пөстү бере бээр амгы шагның пөс комбинадын, нефть сайзырады ажылдап кылыр заводту болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлгелерни ажыдары кирип турар.

Гвинеяның эң-не чаагай үнүш-дүжүткүр хөрзүнү болгаш таарымчалыг агаар-бойдузу, кайгамчык хөй минерал байлактары —бокситтери, демир рудазы, алмазтары, алдыны — национал экономиканы тургузарынга, ону чедиишкинниг хөгжүдеринге эң-не таарымчалыг байдалдарны берип турар.

— Чаа амыдыралды тургузар төлээде, ону билир херек!—деп, гвинейлер бөгүн чугаалап турарлар. Ынчангаш ам бүгү Гвинея өөренип турарында кижи чиктигзинер чүве чок. Чуртта эге школаларның саны 287 турганындан хамаарышпас чоруктуң чылдарында 1500 чедир, а оларда өөреникчилерниң саны 4 катап көвүдээнин чугаалаарга-ла четчир.

Гвинея бурунгаар бар чоруур. «Бистиң оруувус — капиталистиг эвес хөгжүлдениң оруу-дур. Ол оруктан дүшпес бис, чүге дээрге ниитилелдиң эрге-ажыктарын хандырып болгаш чөптүг эвес чоруктан кижи бүрүзүн хостап турар кара-чаңгыс орук ол-дур» деп, Секу Туре медеглээн.

Ол орууңга чедиишкиннерлиг болуруңну, сеңээ күзеп тур бис, Гвинея!

С. КУЛИК.
(СЭТА).

Даштыкыдан допчу медээлер

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

Аккрада Совет Эвилелиниң дузазы-биле тудуп турар күчүлүг бажың-тудуг комбинадының тудуу доостурунга четкен. Ук комбинат Гананың чаа индустриалдыг төвү—Тема хоорайга чыып эптээр бажыңнарга херегләэр демир-бетон панельдерни бүдүрүп үндүрер болур. Чоокку бүдүн чартык—ийи чылдарда аңаа ийи муң чыгам квартираларны тудуп, ажыглалга киирген турар.

АТОМНУГ БОМБАЛАКЧЫЛАР ОКИНАВАДА

Стратегтиг «Б-52» дээр чээрби беш атомнуг бомбалакчы самолёттар Окинавада Кадэна шериг-агаар баазазында кээп хонупкан. АКШ-тың бо ужар чүүл каттыжыышкыны Гуам ортулуктан келген.

ЛАТИН АМЕРИКА ХООЗУРАП ТУРАР

Сөөлгү тос чылдарның иштинде Латин Американың чурттарының даштыкы өрези 6,1 миллиард долларга көвүдээн болгаш бо үеде 10,6 миллиард доллар болуп турар. АКШ-тың болгаш өске-даа күрүнелерниң ап турар чиг-этке өртектерниң кудулааның түңнелинде латин-америка чурттар ол хире түңге каражалыг болган. Ам Латин Американың дашкаартан ап турар барааннарынга өртектерниң улам ынайгы өзүлдези база дашкаар үндүрер чиг-этке өртектерниң кудулаашкыны болуп турар.

ХӨЛЕЧИКТЕР АЖЫЛ СОКСАДЫП ТУРАР

Соңгу Италияда Феррара районда «Лодиджана» дээр улуг көдээ ажыл-агый ферманың хөлечиктериниң демиселин үргүлчүлеп турар. Ук ферма «Эридания» деп чигир монополиязынга хамааржып турар. Ажыл-агыйны чорударының арга-методтарын «рационализастаар» дээр монополияның бодалынга удурланыышкынның демдээ кылдыр хөлечиктер ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ферманың шөлдеринде душкүүрлүг байдал тургустунган. Ажыл соксатканнарны түс черниң чону деткип турар.

ЧАҢГЫС ЭПЧЕ КЫЙГЫРЫГ

Пемба ортулукка болган массалыг митингиге чүве чугаалап тургаш, Танзанияның Каттышкан Республиказының бирги оралакчы президентизи Абейд Каруме Африка чаңгыс эпти быжыглаар деп кыйгырган. Чүгле чаңгыс аай Африка бүрүн тиилелгени чедип ап болур дээрзин ол айыткан.

КАРА БАЖЫҢГА МӨЧЭЭН

Венесуэланың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюро кежигүнү Луис Эмиро Аррието Каракаста кара бажыңга мөчээн. Аррието 1963 чылдан бээр хоругдалга олуруп келген. Арриетаның кадыкшыл байдалы дыка баксыраан турда безин ону хостап үндүрериниден эрге-чагыргалар ойталап келген.

(СЭТА).

◆

Джонсоннуң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамда америк шериглерниң санын 75 муң турганындан доп-дораан 125 муң кижи чедир көвүдедир деп шиитпирлээчиниң дугайын президент Джонсон Ак бажыңга болган парлалга конференциязынга медеглээн. «Ол чорук шериг назылыгларны ай санында келдирерин 17 муңдан 35 муң чедир көвүдедириниң болгаш шеригге эки-турачыларны чыыр талазы-биле кампанияны күштелдирериниң аргазы-биле бистиң доктаамал чепсектиг күштеривисти калбартырын негеп турар»—деп, Джонсон медеглээн.

Мурнуу Вьетнамга дайынны чорударынга Каттышкан Штаттарга «сөөлзүреди немелде шериглер негеттинер болгаш ол дугайында дилег келири билек оларны чорудуп бээр апаар» деп, ол чугаалаан.

Вьетнам чөрүлдээниң «кол факты-зы» чүл дээрге «ёзулуг дайын» дугайында чугаа чоруп турары болур деп, Джонсон чулчурган. АКШ Мурнуу Вьетнамга артар болгаш Сайгоннуң мурнунга бодунуң хүлээлгелеринден былдавас деп, президент медеглээн.

Бир эвес америк болгаш сайгон чазактарның саналдарын база чугаалажыр болза, Вьетнамга тайбың таарыштыр шиитпирлээшкин дугайында ВДР-ниң чазааның саналдарын чугаалажырынга АКШ чөпшээрежип турар деп, Джонсон чугаалаан.

Вьетнамда байдал дугайында айтырыгның талазы-биле мээң чагаамны АКШ-тың КНО-да доктаамал төлээлекчизи А. Гольдберг КНО-нуң чиңгине секретары У Танга дамчыдып бээр деп, журналистерге президент дыңнаткан.

Агаар бойдус

Бөгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Хат өй тавында болгаш соңгу барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы соңгу районнарга 21—26 градус, өске черлерге 16—21 градус изиир. Кызылга булуттагылап каап турар, кошкак хаттыг болгаш чоорту өй тавынга чедер хүн болур. Агаарның температуразы 23—25 градус изиир.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ЭРНИҢ ЭРЕЗИ

(РОМАНДАН ҮЗҮНДҮ)

Алдын-оол ДАРЖАА.

(Эгези № 178 «Шында»).

Бежээликтей Дандар баштаар черниң хуралын ажыткан.

— Чугаалажыр айтырыывыс чаңгыс: сиген кезилдезинге белеткелдиң доозары болгаш кезилдени органызастыг эгелээри.

Печенкинге сөс бээрге, ол туруп келгеш, колхозтуң планын сагыпдырбышаан, ниити белеткелдиң байдалын чугаалаан, дарый кылыр ажылдарны айыткан. Ону эштер дыңнап хүлээп эрттирген, ынчаарга Михаил Петрович аъттар садып алырын саналдаптарга, улус ковайгылап, шимээргежи бергилээн.

Шалган хаваан дүйүп каап, Дандарже чиктигзинип көрүп олурган. Ынчалза-даа колхоз даргазы:

— Солун санал-дыр, чугаалажып көрзе чогуур. Кымдан эгелээрил, эштер?— дээрге, Шалган арам безеректенип, «амдызында хөлүн эртир чидиг санал бербес-тир, бадылаарда көргей-ле» деп бодап алган.

— Мен биче чугаалап көрейн, эштер — дээш, Шалган улусту эргий көрүп тура: — Санал-даа шынап-ла солун, ону принципиалдыг ёзу-биле шиитпирлеп көрзе чогуур — дээш, амдыы чаа-ла хаваан дүйүп органы чок, хүлүмзүрей аарак, «чүнү-ле сөглептер болдум» деп сезинген дег, ынай-бээр шыпшыраңнадыр көргүлээн.— Бир талазында, аът ажыктыг мал, бо орган улус төлү-ле аът кужу-биле өзүп келдивис — дээрге, Дандар чөпсүнүп олурарга, дидимнени берген: — Черле ынчаш, аът ажыын көрбээн кижи бар чүве бе, эштер эң ылаңгыя тыва кижи? Ажыы-биле чугаалаарга, чажывыста бисти ада-иевис аъткa үнгерип чорду, ону бодаарга, аът бистиң кавайывыс-даа дизе ажырбас. Оон ынай аът мунуп, ыраккузак чорук кылып, экер-эрезивистидаа көргүзүп чордувус, ындыг малын уттуп болбас. Өске талазында, ам үеде техниканың ужур-дузазы улгаткан, оон бүдүрүкчүлүү улуг — деп чорда, Дандар таарзынмайн, кудуу көрнү бээрге, дегийт-ле будулдурган: — Аъттың онза шынарын: кадыр даг-дашка, чиндиңнээш тулаа шыкка торулбазын база көөр херек.

— Дончулап алырга, каттыжып турар ышкажыл? Эки-дир оо, чөптүр — деп, Дандар далашкан.

Шалган аймап тура, хүлүмзүрээш:

— Ийет, ийет, Александр Лаамаевич, силерниң шын—дээш, олуруп алган.

— Ам кымда санал барыл, эштер?

Хову бригадири Сандак:

— Маргылдаа чок-тур, эштер, аъттарны садып алыылыңар. Сиген кезилдези кудурукталы бээрге, бистиң хову ажылынга база-ла аъттар херек боор. Эш Шалган кайын эндээр, хоочун коммунисче каттыжып тур мен—дээн.

— Өске саналдыг кижи чок бе?

Ол саналды хүлээп алган. Аъттар садып алыр комиссияны тургускан. Ынчалза-даа Печенкинниң сеткили оожургаваан. «Кымдан баштай барып аът садарыл?» деп, ол дүвүреп бодап эгелээн.

* * *

Чап-чаа таныжканы Люба Дандар-биле байырлашкаш, Андрей херим иштин ширбээн ачазының чаны-биле эртип чыда, оон чидиг көрүжүн элдепсинип эскерип каан.

— Чоп чиктиниң сүргей көөрүң ол ачай?

Ашак чүнү-даа ыттаваан. Оглу-биле кады бажыңынче кире берген.

— Шын-дыр, оглум, черле шору кыс-тыр, амыдыралын бода. Ала малында үлүүң бар, үзүп аар сен.

— Чоор мен, ону! — деп, Андрей удурланган. — Ажылым бар, оон артык чүнү күзээр мен.

— Оох, тенээцин, кужур оглум! Акша-шалыңга канчап идегээр сен. Саазынны чиир эвес. Элезинге куткан суг дег, кирген чери тывылбайн баар. А мал кедилиг! Эът-чаг, сүт-саан, алгы-кежи ында! Кижиниң байлаа, омаа ол-дур!

— Кырганнар та канчалынар, а мен оон халбактанмас мен. Бээринерге-даа, дөмей-ле колхозка салыптар мен.

Ашактың ыды читкен. Андрей кырган адазы-биле доңгун чугаалашканынга хомудап олурган. А оозу хорадап үнген:

— Дандар ышкаш, мал херек чок дээр ышкажыл сен, але? Кадайы инек садып алыр дээрге, ол дарга кызыдыр-ла ынатпады. Тыраактыр, комбайн саап ижер бе, ол? Че, ындыгдыр. Мен-даа даарта аъдымны садыптайн. Ажы-төл ындыг болганда! Аасташ чүве дег, Боодур оглу Миша база ынча дээш үнду. Канчаар мен ону. Ээзиниң адын-на сыкпаза, колхозка-даа хокулчаңайнып чораай-ла!

Ашак хыйланып сөглезе-даа, Андрей анаа өөрүй берген:

— Шын-дыр, ачай! Медерелдиг кылып тур сен:

А «медерелдиг колхозчу» оглунче ширтип көргеш, катап-ла ыыды чидип, таакпылаары көвүдеп олурган.

Кежээликтей чаъс чаап эрткен.

Чорбаа доруг аъдынга суланы, оодурбаны харам чокка уруп бергеш, ногаа кажаазынын булуңунда терен сигенче кирипкен. Чарычага бээрде ынчаар кызып ажаавас ийик, а хөйге бээри хөлзенчиг, улус ону утпас. Аътты Чорбаа-Доруг деп шолалап алыр-даа чадавас.

Хоңдур боданган. Аъдын канчаар чеңнерерил? Элертээш, суглук-дээрбээн кыңгырадыр мунуп четкеш ээрин чүктеп чанар бе? Аныяк оолдар болза, аянныг-ла болур ийик, а кырган кижиге таарышпас, сагышка аар: чагалаан кыдат эвес.

Аътты колхозка садыптарга, беглаажы куурарып туруп калыр, ооң дезүнден ширбиир бурулааш өдек турбас, сагыш хоозургай, аал ээнзиргей, хевир чок болу бээр. Ам канчаар! Ашак кыраан, аът-биле кеежгеттинер шаа чок апарганда, ооң хереэ чүл? Моон соңгаар эрткен-душкен улус: «Чорбаа ашак аъдын ээртеп каан, кайнаар баар дээн?» деп, азы: «Чорбаа ашактың аъды чогул, ажылдай берген бе?» дишпес, а ажиктен кээп баккылааш, ам бар-чогун көөр ыйнаан...

* * *

Теректиг-Хем унунда терен сиген үнүп келген.

Андрей Чорбаа бир черге аъдының колун-чиримин дыңзыдып алган. Мурнунда Касыга ирей сиген аразында чортуп бар чыткан. Сырый сигенни шалырадыр шошкудуптарга, оолдуң чүвүрүнүң хончузун ооргпак үглей берген, дүргедээрге, улам хандыр кадалыр!

Ашакка кожаланчып алгаш, Андрей уламчылаан:

— Саналдадыңар, а оон?

— Ийе, эмдик дөнен аъттардан өөредир деп саналдадым. «Оолдарга эккеп берзе ол-ла, кижи бичезинде эмдик мал мунуксаар боор» дидим. Даргам кезек боданып, ынай-бээр шыпшыраңнадыр көрүп олур. Далаштырбадым-даа. Оон-на: «Хоржок, эш Касыга, ынчап болбас. Аргызыр мунуп турбуже, күрүнеге садар херек». Мен маргышпадым, шала-ла иштимде хорадаксап эртирип кагдым. Удаваанда Михаил чедип келди, база-ла аът айтырыын көдүрген. Бук дивеедим, иштимде бодадым: «Шыдапсынза экилейнен, Миша, амдыы чылын өөредир бис». Оон хуралга аът садып алыр дишкеннер-дир ийин.

— Хол кедуруп, дужуп берген ышкажыл?

— Чок, кайынам, оол! Көөрге-ле ыыт чок ашак, анаа чорбас болдур мен ийин. Дорту-биле хоржок болганда, ындын касканнаар апаар. Бир-ле катап даргам сиген шөлү эргип чорааш, шыкка дыштаны бээрге, ондактыг чүүлдер сактып сөгледим ийин. Угаанныг эр болза, шагдакы бир Сүүр-оол ышкаш болбас, боданы бээр; угаан чок эр болза, чоорту ааны билдине бээр. Чоннуң караа бөгүн көрбезе-даа, даарта көрүп каар. Чоннуң холу бөгүн сегирип албаза-даа, даарта сегирип аар. Ындыг болур чүве. Бүдүү хайгаарап турарымга, дарга мунне херектенирин шеглеп чоруур деңен.

Малгаштыг дамырны кешкеш, хараган аразындан үнгеш, терен сигенниг шыкка келгеннер. Тракторлар, машиналар даажы, улустуң шимээни хемниң ол чарыында турутга чаңгылаан. Кескен ногаан дилиндектерниң чыды тарап турар. Ол чыттың чаагайын чүгле кижилер-ле эки эскербес, амданнанып таалай албас, а аъттар оптугуп, былгыржыпкаш, кезек када ээдерей бээр болдур ийин!

Улустуң чугаа-соолу дыңналып келген. Улуг ак шөлде кезер машиналыг үш трактор чорупп турган. Хараган аралаштыр будулгактыг черде он шаа аът машиналары көзүлген. Кескен сигенни аныяктар бригадазы аңдарып, кургадып, бөлүп турар болган.

— Ой, уруг, таптыг коптар!

— Артынга сиген кагба!

— Бакка бөлзүңзе, кезедиптер бис!

— Чаңгыстап чыгдырып аан!

Ону дыңнааш, чемелеткен уруг чааскаан эвес, өске өөрү база кичээнир. Аныяктар чыылганда, хөглүг чугаа черле үзүлбес.

— Ү-у-уй!

— Чүл?

— Пага көрүп кагдым!

— Даңгына-пага-дыр. бот кижи оваарып эр.

— Чоорул, ону, бодун кадай кылып ал!

— Хи-хи-хи!

— Чоп каттырдың, уруг, пага орнунга сени алзын дээш бе?

— Сени чоорул, кулаан делбийтир!

— Кулаан бүрүшкейтир долгапсымза, делбигир кулак болза дей бербес сен бе!

Аъттыг улус оларның кыйыы-биле эрткен. Ынаар-ла ийи кезек черде оваа довурактар чыткан. Силос оңгарлары ол. Оңгарларны элээн үр көрүп, иштинче киргеш, довурак хананы часкагылааннар-даа. Черниң кургаан шилип алган. касканы-даа эки болган.

Андрей холунуң довураан идиининхончузунга каканган:

— Хырбача кылыр «улуг-хырын»-даа эки-дир, дарга!

— «Хырбача» дидир сен бе? — дээш, ирей каттырымзаан. — База-ла чөп сөглээн-дир ийин. Өлен сигенни малга хырбачалап бээр-дир бис. оон чаглыг эът үүжелеп алыр. Ындыг пиикпе, дуңмакым? Чулуктуг, дустуг хырбачаны белеткеп каарга, малдың боостаазынче боду чылар болгай аан. Чалгаа кижи бөлза, ддаарагаар-даа боор!

Турлагже дедир ээпкеннер. Андрейге шынааның байдалы бир янзы көзүлгеп. Черни бир кылдыр шил бүзүндулары чажыпкан дег, сиген сыптары хүнге кылаңнашкан. Демирдеңс. аъттарның дерлиг коңдаалайлары, харын-даа эрлерниң чанагаш эгиннери шил дег кылаңайнып турган.

— Чаражын көр! Хүн удур кел чыттывыс, ам хөлеге дужер аайы-биле көөрге, чайыннаныр чүве-ле хөй!

Ирейниң сөстерин Андрей деткээн:

— Шында-ла, дарга! Бистиң чуртувус... улузувус...: шуут-ла кылаңайнып турар...

Суг эрии-биле эртип чыдырда, ээтпек чайнаш дээн. Андрейниң караа чылчырыктааш, аъдын тепсенипкеш, халдып эрте берген. Касыга ирей аъдының аксын тырткаш, оолду дедир кый дээш, оозу кожалаштыр чортуп кээрге, демги кылаңнааш ээтпекче холу-биле айыткан.

— Чоп өскээр көрнүр сен, оол?

— Удур көрдүнмес, карак чылчырыктааш, хоржок ийин.

Биче чорта бергеннер. Ынчап Андрей демги ээтпекче көрген. Суг даштарга саарыглап, оккуру сүргей бадып чыткан. Андрей чүнү-даа эскербээн. Ынчап ирей бир караан овуузуннуг базып алгаш, ужурлуг сөглээн:

— Кижиниң чаңы база ындыг. Ам билдиң бе?

— Чок, кырган.

— Ынчаарга дыңна, че. Сугну хүн удур көөрге, карара берген бадып чыдар, а хөлеге дужер аайы-биле көөрге, карак чылчырыктаар мындыг ышкажыл! Кижилер база ындыг болур. Өөрүп чораанда каткы-иткилиг, чуваа-соотгуг, ооң оозун кайгап, караан чылчырыктай бээр. А муңгарап чораанда, канчаар-даа көөрүнге, хөлүг берген-не олурар! Кижиниң чаңгыс көргеш, ындыг-ла эвеспе аан деп бодап болбас ужуру ол. Кижилерниң эмчиден дора эвес шинчилеп көөр, оон башка канчап хандыр чугаалажыр, канчап чугаа эви тывар! Чугаа дээрге-ле, аас хейи эвес, а кижи сеткилиниң чырыы болдур ийин! Таптыг көөр болза, эртемденнер билир-ле ыйнаан, кижи бүрүзү-ле хүн ышкаш: сеткил-сагыжы хереленип чоруур. Кижи багай-даа чаңназа, чылдагаанын тыпкаш, кижиден экиин негеп болур. Кижиге өөрү, чону эки чаңнаарга, ол черле эки херекти кылыр. Эки сеткил чырык биле дөмей, а чырык чүнү чырытпазыл че. Билдиң бе?

— Билдим, кырган.

— Моңу утпас сен. Сиген бригадазын сеңээ хүлээткеним ол, улус-биле эптиг чорзуңза, херээң бүдүнгүр болур.

Сигенчилер турлаа кестүп келгенде, Касыга ирей:

— Че, Андрей мен фермамче өскептейн, а сен бригадаңче ээ чорувут—дээш, терепчизин чалдырадыр тепсенгеш, шошкудуп чорупкан.

— Ой, далашпайн көр, кырган. Бригадага чемненип аалы. Менде талон бар, сени чалаайн—деп, Андрей ирейниң соонче алгырган.

Ирей хая-даа көрүнмейн, чолдак кымчызын кожаңнатпышаан, шимеднедир шошкудуп чоруй барган. Оон сеткили хомудаар хире чүве болбаан, шынап-ла далаштыг херектиг болган боор он.

Андрей турлагже хөрүктелдир челзипкен. Салгын кулаанга шулургайны берген. Шыкта кургаг довурак чок-даа болза, када берген сиген доорзу бурулаан: аъттың черге баскан аайы-биле кара-ногаан доозун соңгаар эстеп турган.

(Уланчылыг).

КИНО

ИЮЛЬ 31-ДЕ.

«НАЙЫРАЛ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Стратонинуң руу» 11.45, 1.30 «Ара соксаан ужудуушкун» 2.50, 4.35, 6.20, 8.05, «Кижи бурузунуң хүлээлгези», «Секретарьның министр чедир», «Ара соксаан ужудуушкун» 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Иван Иванович Иван Никифорович-биле канчаар бакташканы» 11.15, 1.15, 3.15, «Бир ынакшылдың төөгүзү» 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кичээнгейлиг, кырган ава!» 1.30, «Мээң-биле канальзы» 3.30, 5.30, 7.20, 9 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Москвада час» 9, «Афера в Казино» 5, 7 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин — Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи килдизиниң 23—54, агитация болгаш пропаганда база көдээ ажыл-агый килдистериниң 37-13, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал килдистериниң 21-27, иштики информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47, 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00734.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы.